

Bilag 12.

Fugleundersøgelser
Københavns kommune

Kagsmosen - Fugle og forvaltning 2016



NATUR360°

Rapport til Københavns Kommune
Udarbejdet af Lars Maltha Rasmussen
Antal sider: 18

September 2016

Indhold

Indledning.....	3
Beskrivelse af området.....	3
Undersøgelsesområdet	4
Undersøgelsens metoder og omfang.....	4
Undersøgelsesresultater	6
Ikke ynglende fugle	11
Karakteristik af yngleområderne	11
Anbefalinger til fuglevenlig forvaltning.....	13
Vandfladerne	15
Træbevoksningen.....	16
Plænerne	17
Litteratur.....	18



Figur 1. Den sydlige del af Kagsmosen, kort før løvspring. Den lysåbne naturtype er i vid udstrækning groet til i pilebuske.

Indledning

Københavns Kommune har bedt Natur360 lave en registrering af yngle- og levestederne i flere af kommunens parkmiljøer. I denne rapport beskrives hvilke fuglearter der yngler i Kagsmosen og vestlige naboarealer. Formålet med overvågningen er at skitsere konkrete naturplejetiltag for de arter der enten er karakteristiske eller sjældne ynglefugle for området.

Beskrivelse af området

Kagsmosen ligger i grænseområdet mellem Københavns, Rødovre og Herlev kommuner. Herlev Kommunes del er dog ikke omfattet af fredningen. Københavns Kommunes andel af Kagsmosen er på ca. 15 ha som udgør den største del af mosen og grænser mod øst op til Vestvolden. Området indgik sammen med Vestvolden i forsvarsanlægget omkring København. Da Vestvolden efter 1. Verdenskrig ikke længere blev benyttet som forsvarsværk, blev der gravet tørv i Kagsmosen. I 1939 fik Kagsmosen status som park og i 1977 blev den fredet. I 1996 kom Kagsmosen ind under fredningen af Vestvolden.

Langs Kagsmosens østside fra Kagsvang til broen over Kagsåen løber en asfalteret cykelsti med en tilliggende grussti. Mosen er omgivet af en ringformet kanal med åbent vand af varierende bredde. Inden for kanalen er arealet overvejende bevokset med tagrør og pilekrat. Uden for kanalen består bevoksningen dels af områder med vedplanter som eg, birk, ask, pil og el samt af krat med pil og tjørn. Derudover findes der områder med rørsump af tagrør. Omkring mosens østside er der en grussti, der fanger hovedstien i begge ender. Langs stierne er der klippede græsbelter og plæner. Mod vest grænser mosens østside op til den stærk trafikerede Motorring 3, hvor der er etableret en støjskærm. Mod nord og syd grænser området op til bolig og villabebyggelse.

Gennem vinteren 2014/2015 er mosens piletræer og øvrige vækster blevet udtyndet kraftigt, og der er anlagt en ny sti langs kanalen i mosens østlige del.



Figur 2. Omkring Kagsmosens vandarealer er der en grussti, der fanger hovedstien ved Vestvolden i begge ender. Der er en stor kontrast mellem den uoplejede centrale del af mosen og de friserede parkarealer uden om. Ynglefuglene har rigeligt med friserede arealer i de omgivende villahaver og på Vestvolden. Derfor vil en større grad af vildhed være en fordel for de ynglende fugle i området.

Undersøgelsesområdet

Undersøgelsesområdets afgrænsning fremgår af Figur 3.



Figur 3. Undersøgelsesområdet er markeret med en gul linje. Kommunegrænser mellem Købehavns, Rødovre og Herlev Kommuner er markeret med en tynd blå linje.

Undersøgelsens metoder og omfang

Området er gennemgået ved to morgen besøg hhv. d. 24. april og d. 6. maj samt ved et aftenbesøg d. 24. maj 2016. Fuglene er indtegnet på et feltkort, idet området er gået igennem til fods.

Antallet af ynglende gråand og troldand er vurderet ud fra antallet af ventehanner eller ungeførende hunner. Flere par grågæs var ungeførende ved første optælling. Blishøne og Rørhøne er vurderet ud fra antallet af fugle set eller hørt. Spurvefuglene er overvejende registreret ved at notere syngende eller kaldende fugle, dog er antallet af husskade vurderet ud fra antallet af reder i april. Registreringerne er tidsmæssigt begrænsede til kun at omfatte de to besøg i midten af yngletiden. Observerede rovfugle er medtaget som mulige ynglefugle. En sikker registrering af disse kræver flere besøg eller at man er heldig at finde en rede. Da det ikke har været muligt at færdes i mosens centrale del, kan ynglefugle her være overset.



Undersøgelsesresultater

Vandfuglene er tilknyttet kanalen som er delvis synlig flere steder og de bygger deres rede langs bredden eller i den centrale del af mosens rørskov. De øvrige arter er tilknyttet træ- og kratbevoksede områder.

Der blev registreret i alt 31 arter af ynglefugle og to potentielle ynglearter (Tabel 1).

Selvom den åbne vandflade er ret begrænset yngler der flere vandfuglearter.

Lille Lappedykker blev hørt. Denne art yngler ofte i tilgroede moser med begrænsede vandflader.

Knopsvane yngede med 1 par i søen ved Motorringvejen. Vandfladerne i selve mosen er måske ikke tilstrækkeligt åbne til denne art.

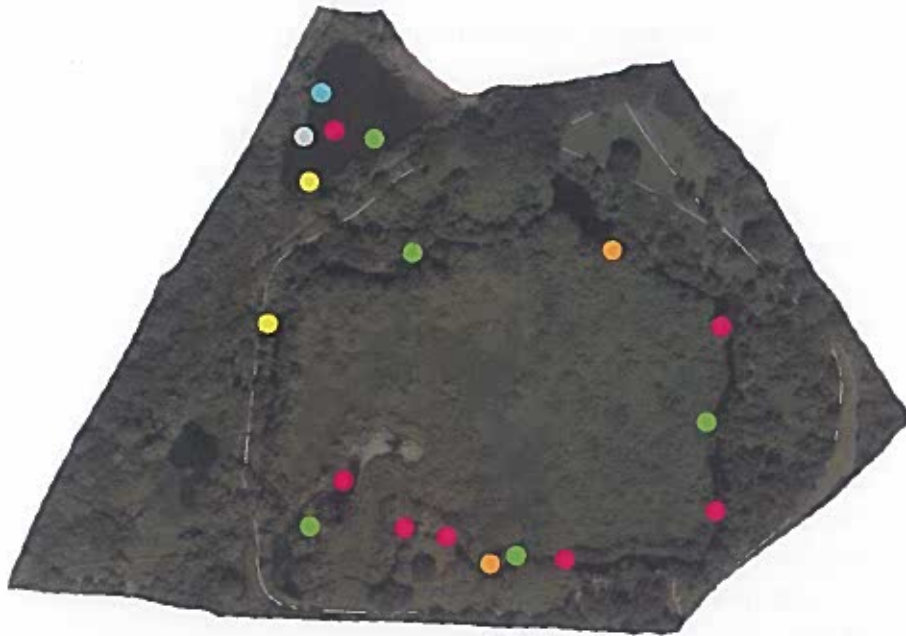


Figur 4. Grågåsepar med ugegamlе gæslinger græsser på et sted hvor pilebuskene er ryddet ned mod kanalen.

Der blev registreret 6 par grågå. Flere af dem var ungeførende allerede ved første besøg i mosen. Der er gode græsningsmuligheder for gæssene på de slåede plæner og også nær kanalen ved Vestvolden.

Der blev registreret 2 par gråand. Arten er vanskelig at registrere og der kan have været flere par. Arten er meget tilpasningsdygtig og yngler i mange forskellige habitater bare der er vand tilstede.

Blishøne var den mest talrige vandfugl med i alt 7 par. Der blev også registreret 5 par grønbenet rørhøne, der ikke kræver så store vandflader som blishøne.



Figur 5. Registrering af ynglepar i Kagsmosen af lille lappedykker (blå), knopsvane (grå) rørhøne (grøn), blishøne (rød) og gråand (gul).



Figur 6. Blishøne fodrer en unge.

Der blev set en spurvehøg ved besøget i april. Den kan godt have ynglet i området. Spurvehøgen kræver ro omkring reden, men stiller ellers ikke store krav til biotopen, da territoriet er stort, og den jager gerne i villahaver etc. Netop i mosens centrale del, hvor der ingen menneskelig færdsel er, vil det være muligt at finde en fredelig yngleplads for denne art.

Tabel 1. Antallet af registrerede ynglepar af fugle i undersøgelsesområdet ved Kagsmosen ved besøg d. 24.4, 6.5. og 24.6. 2016.

	24.4.2016	6.5.2016	24.6.2016	antal par
Lille lappedykker	0	1		1
Knopsvane	1	1		1
Grågås	6	1		6
Gråand	4	2		4
Grønbenet rørhøne	5	5		5
Blishøne	6	7		7
Rørhøg	0	1		0
Spurvehøg	1	0		1
Musvåge	1	0		1
Ringdue	4	5		5
Stor flagspætte	1	0		1
Musvit	6	7		7
Blåmejse	5	5		5
Solsort	3	2		3
Sjagger	2	2		2
Rødhals	1	1		1
Jernspurv	3	3		3
Gærdesmutte	6	7		7
Havesanger	0	1		1
Løvsanger	1	3		3
Gransanger	5	5		5
Rørsanger	0	1		1
Græshoppesanger	0	1		1
Nattergal	0	0	2	2
Munk	1	3		3
Grønirisk	1	0		1
Korttået træløber	1	0		0
Gråkrage	2	2		2
Husskade	3	2		3
Stær	5	5		5
Rørspurv	1	0		1
Halemejse	1	0		1
Gøg	0	1		1

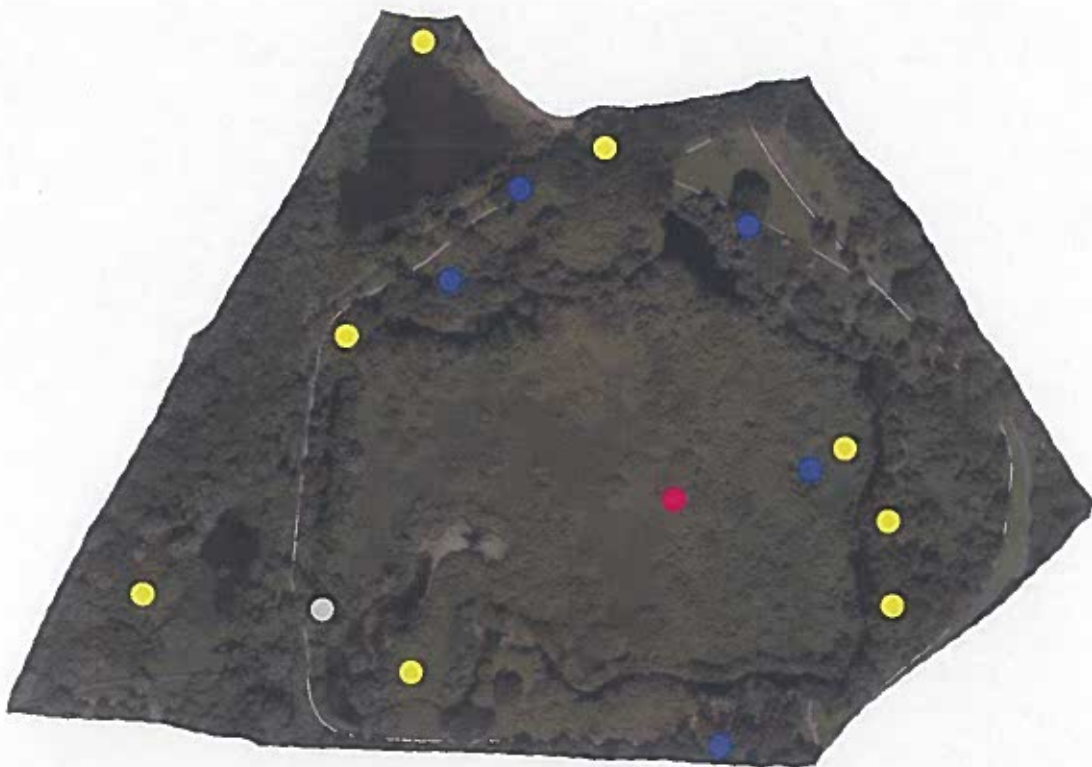
En rørhøg han blev set ved besøget i maj. Fuglen havde været nede i tagrørene i mosen, formentlig på fourageringstogt. Derefter fløj fuglen mod nord. Det vurderes, at rørhøg godt ville kunne placere sin rede i mosen, men der er formentlig for langt til egnede fourageringsområder, og mosen i sig selv udgør ikke et tilstrækkeligt stort fourageringsområde.

En musvåge sås ved begge besøg i samme hjørne af mosen, og den kan have ynglet her. Der blev dog ikke registreret en rede af arten.

Ringdue blev registreret med 5 par i området. Da registreringen er foregået i starten af artens yngleperiode kan der have ynglet flere par.

Der blev registreret en territoriehævdende stor flagspætte. Der er mange udgåede træer i den centrale del af mosen der er egnede til stor flagspætte, og arten har muligvis ynglet her.

Korttået træløber blev hørt syngende en enkelt gang. Det har muligvis drejet sig om en fugl der yngler ved Vestvolden. Generelt er træerne endnu ikke store og gamle nok til at området er attraktivt for denne art.



Figur 7. Registrering af ynglepar i Kagsmosen af musvit (gul), blåmejse (blå), stor flagspætte (rød) og korttået træløber (grå).

Musvit og blåmejse blev registreret med hhv. 7 og 5 par. Disse har også gode yngle- og fourageringsmuligheder i de omgivende villahaver og ved Vestvolden. Og det kan være vanskeligt at afgøre hvorvidt de alle yngler indenfor området.

To par sjaggere blev registreret i parkens nordlige del, hvor de fodrede unger. Sjaggeren yngler ganske talrigt langs hele Vestvolden og må nærmest betegnes som en karakterfugl her. De to par ynglede tæt på hinanden og fouragerede på de klippede plæner.

Solsort blev registreret med 3 par, men da arten yngler almindeligt i de omgivende villahaver er det vanskeligt at vurdere bestanden.

Der blev registreret et enkelt par rødhals. Denne art er tilknyttet skov med ældre træer og fouragerer især på jorden. Der blev registreret syngende jernspurve der er tilknyttet mere åben og lavere bevoksning.

Hele 7 syngende gærdesmutter viser, at det fugtige og kratbevoksede område er velegnet for denne art.



Figur 8. Knopsvanen ruger i Kagssøen i Herlev Kommune, vest for selve mosen. Her findes også den største vandflade i området.

Et enkelt par havesangere, der yngler i frodige løvskove med rig undervegetation viser, at der biotopen er til stede, men at der måske mangler flere randzoner med overgang til lysåbne områder.

Et par halemejsere er med til at understrege lokalitetens karakter med kraftig og sumpet underskov.

Der blev registreret tre par løvsangere i den centrale del af mosens lysåbne pilekrat. Desuden blev der registreret et par rørsanger, et par græshoppesanger og et par rørspurv, som yngler i tilknytning til det ret begrænsede rørskovsområde centralt i mosen.

En kukkende gøg blev hørt ved besøget først i maj, og denne art er bl.a. redeparasit hos rørsanger og jernspurv. Den har dog et territorium der er meget større end Kagsmosen og derfor også omfatter dele af Vestvolden.

Ved et aftenbesøg d. 24. maj kunne høres to syngende nattergale. Disse holder til i pilebuskene i den fugtige del af mosen.

Der ynglede formentlig også i størrelsesordenen 5 par stære i mosen, hvilket tyder på at der er flere huller i træer som tilbyder ynglemuligheder både for stære og for andre hulrugere.

Med mere en 30 arter af mulige og sandsynlige ynglefugle i området er det en ganske artsrig fuglelokalitet. Lokalitetens sammenhæng med Vestvolden er ganske givet med til at fastholde nogle af arterne som ynglefugle, selvom antallet af par for flere arter er lavt i Kagsmosen.

Ikke ynglende fugle

Der blev ved besøgende ikke registreret særligt mange ikke ynglende fugle. En rørhøg set i mosen d. 6.5. var formentlig ikke ynglende. Derudover blev der set alliker og hættemåger, som hører til de mest almindeligt forekommende ikke ynglende arter i byparkerne.

Karakteristik af yngleområderne

Kagsmosen er en sammensat lokalitet med dominerende indslag af fugtige og våde pilekrat, mindre tagrørsområder og krat og skovprægede områder. Desuden er der i områdetests nordlige del også parkagtige områder med græsplæner. Diversiteten i habitattyperne er grundlaget for de mange arter af ynglefugle. Rørskovsområdet i mosens centrale del er dog af så beskeden udstrækning at der kun yngler få arter tilknyttet denne biotopstype.



Figur 9. Den forholdsvis nye flisbelagte sti langs vandet mod øst og nord er ganske vist med til at øge oplevelsesmulighederne for publikum, men bevirker samtidig en øget forstyrrelse af fuglene.

Der er ikke registreret sjældne arter, men et par arter er dog ualmindeligt forekommende som ynglefugle i byparker generelt. Det drejer sig bl.a. om græshoppesanger og rørspurv, men også spurvehøg og musvåge er fåtallige. Også halemejsen er en fåtallig ynglefugl i parkmiljøer. Hele den centrale del af mosen er utilgængelig. Dette giver relativt store områder uden særlige forstyrrelser, hvilket er med til at skabe flere yngle muligheder.

Parken er flittigt besøgt af publikum der dog sjældent opholder sig i parken i længere tid ad gangen, men oftest blot går ture i området. Det betyder naturligvis, at der er meget færdsel på de anlagte stier. Den forholdsvis nye sti belagt med flis, der går helt ned langs vandet, bl.a. mod øst og nord er ganske vist med til at øge oplevelsesmulighederne for publikum, men bevirker samtidig en øget forstyrrelse af fuglene og giver dermed færre muligheder for en beskyttet redeanbringelse for en række arter.

Det centrale område er under stadig tilgroning med pilebuske og selve rørskovsområdet udgør nu mindre end 30 % af det centrale område. Det parkagtige område mod nord har en markant anderledes karakter end resten af parken. Kagsøen mod vest, 1/2 beliggende i Herlev Kommune, er det største samlede vandområde og giver mulighed for at et par svaner yngler i området.



Figur 10. Det parkagtige område mod nord har en markant anderledes karakter end resten af parken. Man kunne overveje om det er muligt med en mindre intensiv pleje af denne del af parken, eller blot dele heraf. Samtidig er det en god ide at lade så meget af fjernede risikotræer, langs stiforløb, stå tilbage til naturlig nedbrydning, fremfor blot at efterlade en kort stub.

Anbefalinger til fuglevenlig forvaltning

Fredningen har bl.a. til formål "at bevare og forbedre de landskabelige og biologiske værdier, der er knyttet til fredningsområdet, herunder at sikre fæstningsanlægget passende omgivelser og øge om- rådets funktion som spredningskorridor for plante- og dyreliv og at fastholde og sikre offentlighedens ret til at færdes i området samt at regulere om- rådets anvendelse til almene fritidsformål i øvrigt. De biologiske værdier i Kagsmosen beskrives således: " Kagsmosen er en kendt fuglelokalitet med et rigt dyreliv. Der findes mange små vanddyr lige fra Haletudser og Salamander til (f.eks.) de Store Vandkalve. Der er en veludviklet bredvegetation, og arealerne, der støder op til bredderne, er en mosaik af enkelte plænearealer, busketter og høje vilde urter samt trægrupper af hovedsagelig El. Mosens indre er tæt bevokset med rørskov og Pilebuske."

I et "Pleje- og anlægsplan for Vestvolden 2011–2015" (Skov- og Naturstyrelsen 2010) beskrives målsætningen med plejen af området sådan: *"Kagsmosen bevares som naturområde med delvis uberørt natur med særligt henblik på de landskabelige og biologiske værdier. Plejen skal desuden sikre og forbedre den rekreative brug af mosen primært for et naturinteresseret publikum. Det ønskes at skabe udsigtskiler fra bænkene ned til vandet, hvilket sker ved mindre rydninger af bevoksning, hvor det er muligt."*



Figur 11. Det er vanskeligt at balancere mellem hensynet til ynglende fugle og ønsket om rekreation og oplevelse. Skulle man falde i vandet er her dog en redningskrans. Generelt bør man for at begrænse forstyrrelse af ynglefugle trække aktiviteter som ophold på bænke med affaldsspande og grillriste væk fra vandet. Dette gøres for at sikre mere ro der, hvor der er flest fugle. Samtidig kan man dog sørge for, at den slags aktiviteter placeres, hvor der er en udsigtskile til vandet.

Af en "Naturvurdering af parker i Københavns Kommune" (Rune og Hels, 2004) fremgår det at: "Den biologiske naturværdi i Kagsmosen er vurderet til at være særdeles høj. Her er tale om et vådområdesamfund med ubestridelige kvaliteter. Et forholdsvis rigt dyre- og planteliv fordelt på næsten alle indikatorgrupperne scorer højt, og struktur-indikatorerne er talrige, om end både insektlivet og mos/lavvegetationen er set bedre andre steder. Den oplevede naturværdi vurderes

også til at være høj, men lydniveauet fra nærliggende motorvej og kun moderate udsigter er med til at begrænse den noget.”

Der nævnes også, at der sigtes mod at opnå en bedre balance mellem naturværdier og rekreation og oplevelse. Det er imidlertid ud fra dette materiale uklart hvilken slags natur der er målet for plejen. Et mål om ”uberørt natur” indebærer at man i videst muligt omfang undlader plejeindgreb. Men med baggrund i naturvurderingen af Rune og Hels (2004) er der belæg for, at gennemføre en pleje, der sikrer de særlige naturværdier i Kagsmosen i form af lysåbne mose- og vådområder. Da netop de lysåbne og de våde områder er under kraftig tilgroning med buske og tagrør, kan det anbefales, at man fastlægger hvilke områder der ønskes friholdt for opvækst af pilebuske på længere sigt og hvor der skal friholdes indsigtsskiler.

Det er givet, at Kagsmosen uden pleje eller andre indgreb på sigt vil gro til sådan, at de fuglearter der er tilknyttet de mere lysåbne habitater og egentlig rørskov vil forsvinde.

Af hensyn til at bevare en god artsdiversitet for fuglelivet i området, vil det være en fordel, at der fastlægges et mål om at sikre en væsentlig andel af lysåbne vådområder. Dette vil på sigt kunne fastholde nogle af de ynglefugle der findes i den lysåbne mose, som f.eks. rørsanger, rørspurv og særlig græshoppesanger.

Generelt kan det ikke anbefales, at anlægge stier langs med kanalen, sådan som det er tilfældet i den nordøstlige del af området. Dette giver en del færdsel gennem områder, hvor der hidtil, givetvis har været en del ynglende fugle. Den øgede færdsel gennem områder, der frem til stiens anlæggelse, husede mange egnede redemuligheder, giver mange flere forstyrrelser af fuglene og de vil dermed søge mod andre områder for at yngle, muligvis uden for Kagsmosen. I stedet bør man lave kiler ind i området, som sikrer nogle lysåbne områder, men på en måde så disse er en slags blindgyder, der ikke opfordrer til gennemgående færdsel, men blot giver mulighed for at opleve fuglelivet og naturen.

Vandfladerne

På længere sigt vil det også være til fordel for fuglelivet, at sikre en fri vandflade hele vejen omkring den centrale del af mosen, hvilket er med til at begrænse færdslen helt. Man bør dog sikre at oprenset materiale deponeres uden for området.

Det er meget vigtigt at fastholde en så høj vandstand som muligt. En høj vandstand er den bedste måde at sikre lysåbne mose- og vådområder på. Hvis det overhovedet er muligt kan med fordel øge vandstanden lidt i vinterhalvåret, hvilket vil være med til at begrænse vegetationsudviklingen.



Figur 12. Den centrale del af mosen er helt utilgængelig. Dette er med til at sikre ynglefuglene ro.

Træbevoksningen

Der er en god balance mellem underskov og større træer i det undersøgte område. I den udstrækning det skønnes nødvendigt at fjerne "risikotræer" langs stiforløbene pga. svampeangreb og råd, bør man overveje at beskære disse kraftigt og lade stammerne stå, hvor det er muligt. Ellers bør træerne i området passe sig selv.

Det er også væsentligt, for de ynglefugle der er tilknyttet skovhabitater, at man fastlægger hvilke områder der på sigt skal friholdes for vegetation, således at de øvrige områder i vid udstrækning kan udvikle sig hen i mod sumpkrat og skov uden nævneværdige indgreb.

I den udstrækning der, i forbindelse med pleje, foretages rydning af pilebuske i den centrale del af mosen, kan man med fordel efterlade en passende del af vedmassen til henfald i bunker på tør bund uden for mosen. Døende træer og dødt ved udgør vigtige levesteder for naturens nedbrydere som svampe, bakterier og en lang række hvirvelløse dyr, som igen er føde for insektædende fugle. Dødt ved af større dimensioner har generelt størst biologisk værdi, fordi det rummer den største biodiversitet af fx svampe og biller, og samtidig er længst tid om at forfalde. Stående dødt ved er ofte en mangelvare og bør prioriteres højt. Mindre dødt ved kan samles i kvasbunker.



Figur 13. Stående dødt ved er ofte en mangelvare og bør prioriteres højt ved plejen af området.

Plænerne

Inden for undersøgelsesområdet er der tætslåede plæner mod nord. Særligt området mod nordøst inden for Københavns Kommune, kunne med fordel plejes mindre intensivt. I stedet kunne man overveje at foretage mosaikslåning af dette område. Her slås hele arealet ikke samtidigt, men i stedet lades noget græs være langt, når andet bliver slået. Dette giver mulighed for flere blomstrende urter med tilhørende insektliv, der er fødegrundlag for en lang række af de fugle der yngler i parken.

Litteratur

Pleje- og anlægsplan for Vestvolden 2011–2015. Skov- og Naturstyrelsen 2010.

<http://naturstyrelsen.dk/media/nst/attachments/80395/plejeoganlgsplanforvestvolden20112015.pdf>
Hjemmeside tilgået 12.10.2016.

Flemming Rune og Tove Hels (2004): Udvikling af bynaturindeks (BNI) – Naturvurdering i Københavns Kommune. Park- og Landskabsserien nr. 37, Skov & Landskab, Hørsholm, 2004. 96 s. ill. <http://videntjenesten.ku.dk/filer/rapporter/park-og-landskab/pogl37.pdf>

Vincentz R, Hahn-Petersen P, Kloster Bro L, 2013. Habitats. Biodiversitet i byer – forslag til synergier mellem biodiversitet og byudvikling. http://www.klimatilpasning.dk/media/624156/Biodiv_i_byer.pdf



Figur 14. Størstedelen af Kagsmosen ligger i dag hen uden plejeindgreb og de lysåbne naturtyper er under tilgroning. Antallet af fuglearter tilknyttet lysåbne naturtyper er derfor ret begrænset. Men områder som dette giver gode ynglemuligheder for arter tilknyttet skove og krat og får i stor udstrækning lov til at henligge uden særlige forstyrrelser af publikum.

Vinterfugle i fire københavnske parker

Januar – marts 2018

- Utterslev Mose, Kagsmosen, Ryvangen Naturpark og Østre Anlæg



Rapport til Københavns Kommune
Udarbejdet af: Uffe Gjøøl Sørensen
April 2018
Vers. 2

Indhold

Indledning	2
Resumé	3
Kort over parkerne.....	4
Metode	7
Total-optællinger	7
Punkttællinger	7
Analyse af optællingerne	9
Vandfugle og rovfugle i de fire parker	10
Utterslev Mose	11
Kagsmosen	13
Ryvangen Naturpark	14
Østre Anlæg	15
Landfugle i de fire parker.....	19
Områder under tilgroning.....	22
Utterslev Mose	24
Bevoksningstyper.....	24
Konklusioner om forvaltningen	25
Litteratur.....	27
Bilag 1 - Placering af punkttællingerne.....	28
Bilag 2 - Naturtyper ved punkttællingerne	33
Bilag 3 - Færdsel, trafikstøj og hunde	35
Bilag 4 - Oversigt over observationer	36

Vinterfugle i fire københavnske parker. Januar – marts 2018. Utterslev Mose, Kagsmosen, Ryvangen Naturpark og Østre Anlæg

Forfatter: Uffe Gjøl Sørensen, Natur360

Rekvirent: Københavns Kommune

Teksten må gengives med tydelig reference og bedes citeres: Vinterfugle i fire københavnske parker. Januar – marts 2018. Uffe Gjøl Sørensen. Natur360.

Kvalitetssikring: Anders N. Michaelsen

Layout og korrektur: Johanne Bak

Fotos: Uffe G. Sørensen, med mindre andet er angivet

Forside: Isdækket er en udfordring for en Knopsvane i Østre Anlæg. Hættemåge i Utterslev Mose.

Indledning

Københavns Kommune har bedt Natur360 om at gennemføre en registrering og vurdering af forekomsten af fugle i vintertiden i de fire parker: Utterslev Mose, Kagsmosen, Ryvangen Naturpark og Østre Anlæg. Alle fire lokaliteter er bynære parker, hvor de mange besøgende kan opleve en varieret natur og dermed også et alsidigt og spændende fugleliv igennem hele året.

Utterslev Mose er langt det største område (221 ha), efterfulgt af Kagsmosen (20 ha) og med Østre Anlæg og Ryvangen Naturpark som de mindste (begge ca. 13 ha). De centrale dele af både Utterslev Mose og Kagsmosen er deciderede vådområder med frie vandflader, rørskove og tætte krat, hvorimod Østre Anlæg og Ryvangen Naturpark mere er træ-/busk bevoksede parker med indslag af græsplæner og mindre søer. I alle fire områder er der arealer med skovkarakter.

En overvågning af fuglelivet igennem året vil bidrage til en overvågning af naturtilstanden i de fire områder – og vil samtidigt kunne bidrage væsentligt til informationsmateriale, der henvender sig til de mange besøgende.

Formålet med fugleregistreringerne er at indhente viden, som primært skal bruges til at opkvalificere kommunens forvaltning af områderne. Sekundært skal rapporten bruges til formidling af områdernes naturindhold og -værdi.

Overvågningsprogrammet for vinterhalvåret 2018 (januar, februar og marts) bestod af to aktiviteter:

1. Totaloptælling af vand- og rovfugle på de frie vandflader og de store græsarealer – disse optællinger har givet oplysninger om vandfuglene lappedykkere, hejrefugle, andefugle, vandhøns og mågefugle samt enkelte observationer af rovfugle.
2. Punkttællinger i forbindelse med en transekt på landjorden og i bevoksningerne langs stierne – disse optællinger har givet oplysninger om duer, spætter og de mange spurvefugle.



Figur 1. Fiskehejre på isen i Utterslev Mose.

Resumé

Rapporten giver en status for fuglene i januar, februar og marts 2018 i de fire københavnske parker: Utterslev Mose, Kagsmosen, Ryvangen Naturpark og Østre Anlæg.

Vandfugle

Utterslev Mose er et meget vigtigt overvintringsområde for vandfugle i København. Flest vandfugle (3748) blev set under tællingen i januar, hvor der endnu var isfrie forhold. I februar-marts reducerede perioder med vedvarende frost de frie vandflader. Trods stort isdække var der stadig mange vandfugle i både februar (2639) og marts (3006). Vandfugle-koncentrationen om vinteren i Utterslev Mose består både af lokale ynglefugle og trækfugle. Ti arter forekommer i antal på over 100 fugle (i rækkefølge efter antal): Blishøne, Hættemåge, Grågå, Gråand, Troldand, Knopsvane, Sølvmåge, Stormmåge, Taffeland og Pibeand. Arterne udviser forskellig reaktion på isdækket.

Da menneskelige aktiviteter udelukkende sker på land via stier eller græsplæner, er der ingen forstyrrelser på vandfladerne, hvilket vandfuglene har tilpasset sig. Lokaliteten byder derfor på meget rige muligheder for at opleve vandfugle på nært hold – både fra stierne, fugletårnet og de etablerede udsigtspunkter.

Kagsmosen, Ryvangen Naturpark og Østre Anlæg rummer alle mindre søer og de har betydning for Gråand, Blishøne og Grønbenet Rørhøne og delvist for Knopsvane og Grågå. De sette fugle af de fem arter er formodentlig langt overvejende lokale ynglefugle. Yngleparrene forsøger ganske enkelt at fastholde territoriet selv i perioder med isdække som i denne vinter. Fiskehejre, Troldand, Hættemåge og Stormmåge forekommer i beskedne tal – og de må alle formodes at være vintergæster fra andre lokaliteter.

Menneskelige aktiviteter sker også her, primært på de anlagte stier og har ikke nogen væsentlig forstyrrende indvirkning på vandfuglene. Snarere er mange af de lokale vandfugle ikke uvante med at blive fodret og forekomsten af mågerne er ofte direkte set i forbindelse med fodring.

Landfugle

Fælles for alle fire parker er, at blot seks arter af landfugle dominerer – både i udbredelse (antallet af punkter, hvor de er observeret) og i antal. Det drejer sig om; Husskade, Ringdue, Gråkrage, Musvit, Solsort og Blåmejse. Typiske skovfugle findes i mindre antal, f.eks. Stor Flagspætte og Skovskade, men andre klassiske skovfugle er enten helt fraværende (Spætmejse) eller fåtallige (Sumpmejse og Kernebider). Fælles for alle fire parker er, at der ikke er besluttet gammel skov, hvorfor der ikke kan siges at være særligt vigtige arter, at tage hensyn til ud fra denne analyse af vinterfugle.

Der er en tendens til, at der findes en højere hyppighed (antal fugle/punkt) af de seks mest udbredte landfugle-arter i de to parker med mange høje træer (Ryvangen Naturpark og Østre Anlæg).

Der er ud fra denne fugleundersøgelse i vinterhalvåret ikke muligt at fremhæve særlige bevoksninger fremfor andre ud fra en rent ornitologisk vurdering. En mere nuanceret vurdering vil kræve yderligere oplysninger om bevoksningernes alder og evt. påvirkning af tidligere drift, ligesom en undersøgelse af fuglelivet i yngletiden vil være vigtig. De to mest skovprægede parker, Ryvangen Naturpark og Østre Anlæg, ser ud til at have de største tætheder af krat/skovfugle, og det synes oplagt, at forvaltningen af disse områder fokuserer på at fastholde skovkarakteren.

De to største parker i denne undersøgelse, Utterslev Mose og Kagsmosen, var tidligere relativt lysåbne vådområder, der gennem de seneste mange årtier har været gennem en fase med tilgroning i forskellige hastigheder. Stedvist på de fugtige landarealer er der derfor i dag pilekrat eller opvækst af birketræer, mens der på mere tørre arealer har udviklet sig besluttet løvskov med indslag af træer, der måske kan

være op mod 100 år gamle. I Utterslev Mose er der desuden partier med karakter af lysåbnet parklandskab gennem kombinationen af græsplæner og få, fritstående træer. De to mindre parker, Ryvangen Naturpark og Østre Anlæg, er mere gængse parker domineret af relative høje træer med buskadser ind imellem. Disse parker har derfor en meget mere ensartet skovkarakter.

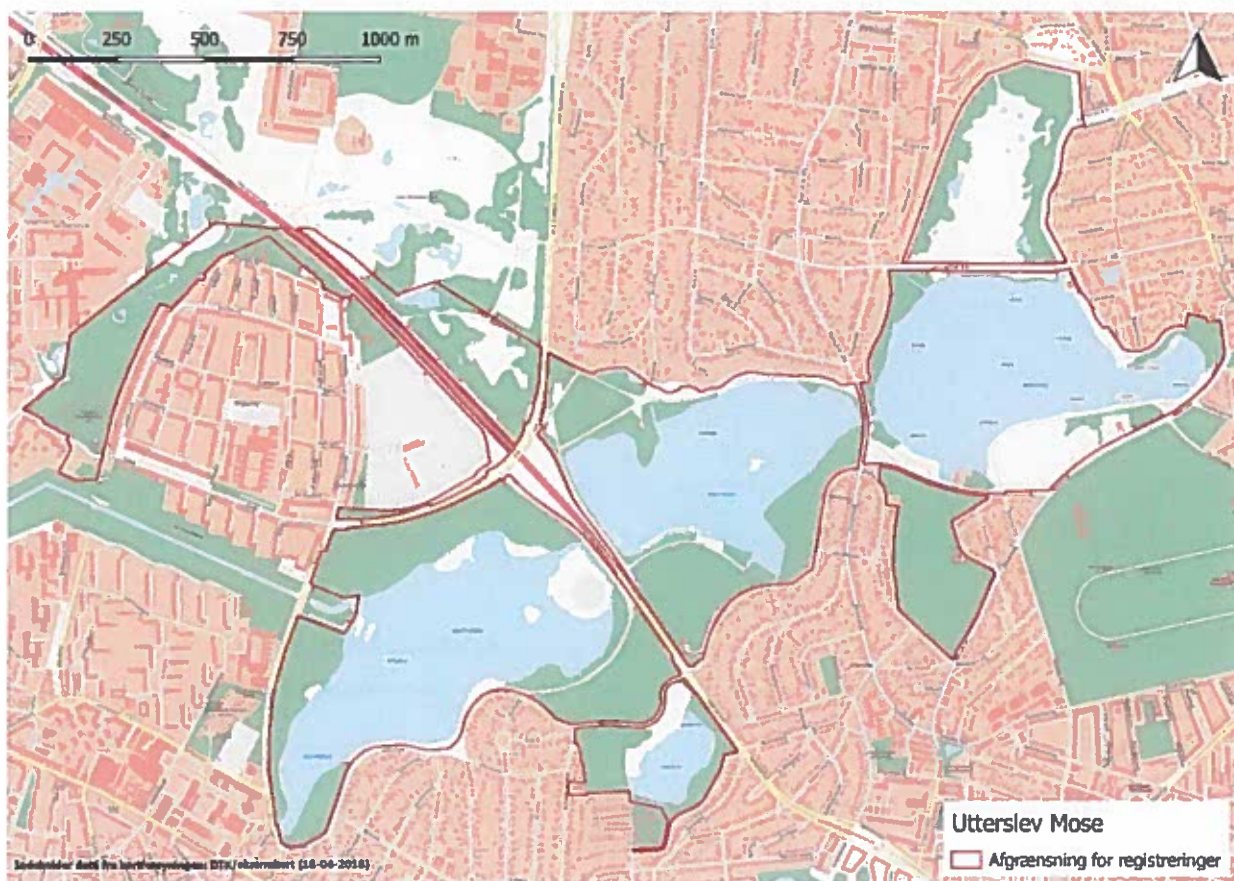
Der gives en første beskrivelse af syv bevoksningstyper i Utterslev Mose i et særskilt afsnit (side 24-25)

En fremtidig forvaltning anbefales at forholde sig til tilgroningen og hvorledes parkerne i fremtiden skal fremstå mht. lysåbne arealer versus arealer med skovkarakter. Konklusioner herom er samlet i et særskilt afsnit side 26. I den forbindelse vil en inddragelse af ynglefuglenes fordeling i de forskellige naturtyper være vigtig.

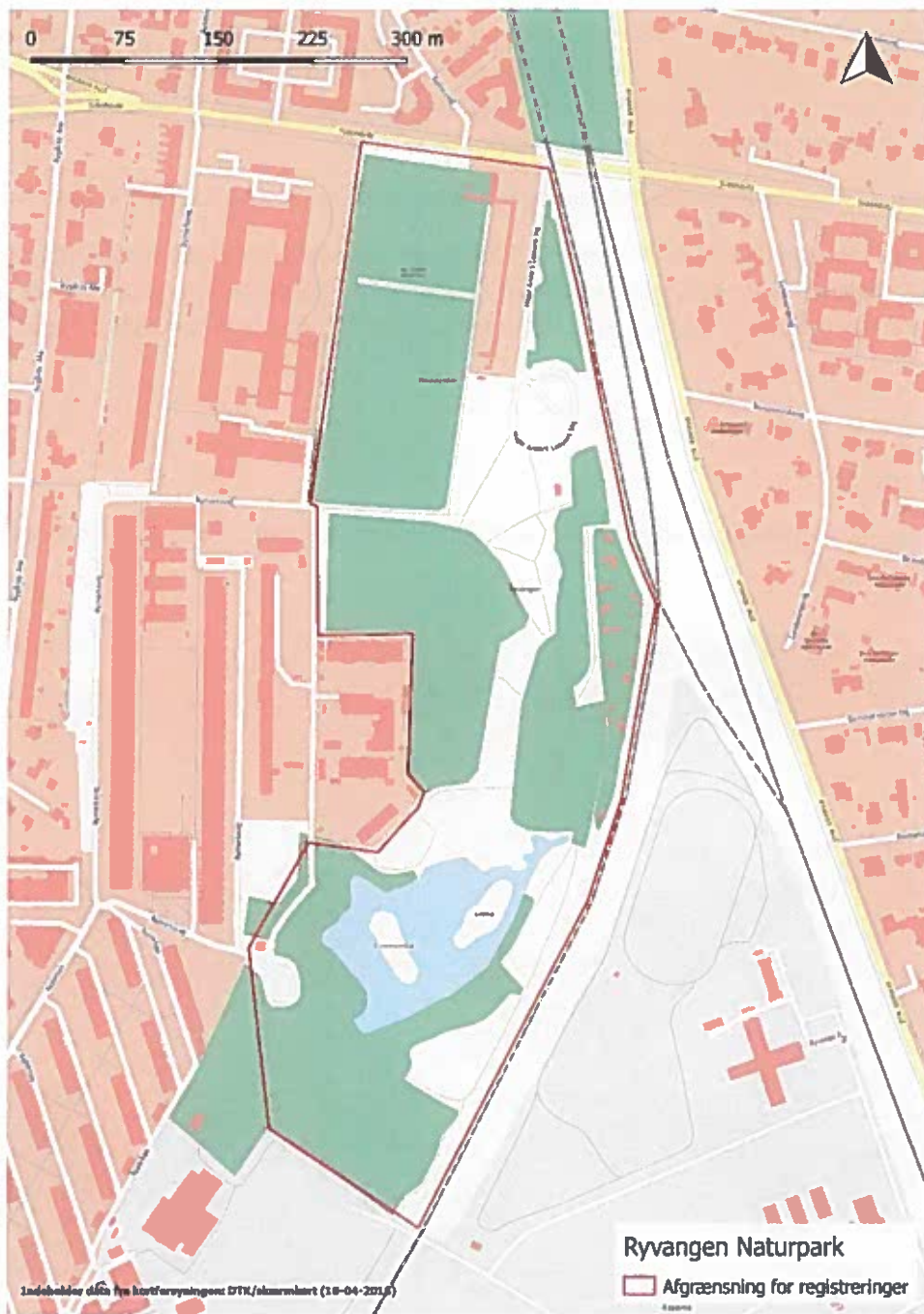
Kort over parkerne

Kort over de fire parker.

Den røde markering på kortene viser afgrænsningen af fugleregistreringerne. For Utterslev Mose følger afgrænsningen fredningen.



Figur 2. Utterslev Mose



Figur 3. Ryvangen Naturpark



Figur 5. Kagsmosen



Figur 4. Østre Anlæg

Metode

Overvågningsprogrammet har bestået af to aktiviteter: (1) Totaloptælling af de åbne naturtyper (vandflader, græsplæner) og (2) Punkttællinger efter standardiseret metode i de bevoksede landarealer, hvilket giver et mål for forekomsten og antallet af fugle knyttet til busk/skov-vegetationen.

Total-optællinger

En totaloptælling af et givent område gennemføres ved at gå/cykle hele vejen rundt om vandfladen og besøge samtlige punkter med god indsigt eller overblik over det givne område.

Ved optællingen bestemmes alle observerede fugle og de indføres på et feltkort. På de store vandflader i Utterslev Mose er registreringen på feltkort med til at sikre, at nogle fugle ikke tælles flere gange. I de andre parker er vandfladerne meget mindre, og her er der ikke nogen risiko for dobbelttælling.

For at man kan gennemføre en kvalificeret tælling er det afgørende, at fuglelivet på vandfladerne ikke bliver forstyrret under en tælling. Dette har været situationen for samtlige gennemførte tællinger. Til optællinger er der benyttet både håndkikkert (10x42) og til de store vandflader i Utterslev Mose også teleskop (32x80) på stativ. Datoer for alle tællinger fremgår af tabel 1.

Tabel 1. Datoer for alle total-optællinger af vand- og rovfugle

	Januar	Februar	Marts
Utterslev Mose	19. januar	20. februar	19. marts
Kagsmosen	19. januar	22. februar	20. marts
Ryvangel Naturpark	19. januar	19. februar	22. marts
Østre Anlæg	22. januar	19. februar	22. marts

Punkttællinger

En punkttælling er en standardiseret metode, hvor alle fugle der ses eller høres fra et på forhånd fastlagt antal punkter tælles, på den aktuelle lokalitet. For hvert punkt tælles alle sete fugle i præcis 5 minutter. Som hovedregel opdages og tælles fuglene uden brug af kikkert, men kikkert bruges til sikker bestemmelse af alle de fugle, der opdages. I princippet tælles alle fugle uanset afstand fra punktet og evt. også selvom de tidligere måtte være set fra et andet punkt. Ved alle observationer er det noteret om fuglen/fuglene blev set, kun blev hørt eller kun blev set som overflyvende. Men selvom alt data indsamles som del af arbejdsrutinen, kan man – som i dette projekt - siden vælge kun at analysere dele af det indsamlede materiale (se nærmere i Analyse-afsnittet).

Alle punkter er fastlagt i landskabet, således udsigt over vandfladerne enten var fraværende eller marginal, for dermed primært at give indblik i de naturtyper, der ikke er åbent vand: græsplæner, rørskove og især de busk- og træbevoksede naturtyper. Antallet af punkter er bestemt ud fra det tilgængelige landareal i hver park og har været følgende: Utterslev Mose - 36 punkter, Kagsmosen - 6 punkter, Ryvangel Naturpark - 5 punkter og Østre Anlæg - 5 punkter, i alt 52 punkter til en fuld dækning. Punkternes placering fremgår af kortene i appendiks 1. I Utterslev Mose er punkterne fastlagt med en indbyrdes afstand på 200-400 m, mens der er 150-300 m mellem punkterne på de tre andre lokaliteter. En enkel klassificering af naturtyper omkring hvert tællepunkt er samlet i appendiks 2. Datoer for alle punkttællinger fremgår af tabel 2.

Den standardiserede metode tilvejebringer et relativt datasæt. Den enkelte arts adfærd er stærkt bestemmende for, hvor nem den er at registrere. Nogle arter er meget synlige og med hyppige lydtyringer

(f.eks. Husskade) mens andre lever meget mere skjult (f.eks. Rødhals og Gærdesmutte) og er de ydermere tavse (hvad de ofte kan være i vinterhalvåret), er de ikke nemme at registrere. Metoden kan derfor ikke bruges til, direkte at udregne bestandstætheder. Den metodiske tilgang gør det dog muligt at vurdere eventuelle forskelle mellem undersøgte områder. Metoden giver desuden mulighed for at vurdere forekomsten af hver art over tid ved at gennemføre fremtidige optællinger efter præcis samme metode.

Tabel 2. Datoer og tidspunkter (start/slut) for alle punkttællinger

	Januar	Februar	Marts
Utterslev Mose	17. januar (10.05-15.12)	20. februar (pkt 13-36) (09.21-13.47) 22. februar (pkt 1-12) (12.56-15.19)	19. marts (pkt. 25-36) (11.43-15.26) 20. marts (pkt. 1-24) (13.16-15.45)
Kagsmosen	19. januar (09.47-10.31)	22. februar (15.45-16.31)	20. marts (15.51-16.37)
Ryvangen Naturpark	19. januar (14.21-15.07)	19. februar (10.56-11.56)	22. marts (12.19-13.07)
Østre Anlæg	22. januar (10.15-11.08)	19. februar (12.38-13.37)	22. marts (10.15-11.08)

Alle tællinger er foregået fra midt formiddag til midt/sen eftermiddag). For hver lokalitet er startpunktet skiftet fra gang til gang, således det indsamlede materiale ikke inducerer en tælle-rutine. I Utterslev Mose blev der startet på punkt 1 (januar), punkt 13 (februar) og punkt 25 (marts). På de tre andre lokaliteter var første tælling i punkternes nummerorden, anden tælling ved punkt nr. 2 og sidste tælling i omvendt rækkefølge i forhold til nummereringen.

Tidsforbruget per punkt varierer noget mellem de fire undersøgte parker. Mens tidsrummet for tællingen på hvert punkt ligger fast på 5 minutter, er transporten mellem punkterne en variabel faktor. I Utterslev Mose er der lidt længere mellem punkterne og stedvist i de ydre dele kan stierne være endog meget opblødte, mudrede og dermed vanskeligt tilgængelige. Ved brug af cykel til transporten tog en samlet tælling af de 36 punkter i Utterslev Mose fra 5½ time til 8 timer - uden indlagte pauser. I de tre andre parker er adgangsforholdene ligetil med gode stiforhold og her tager en punkttælling 45 minutter til en time.

Alle tællinger er gennemført på dage med svage vindforhold, hvilket er vigtigt for især at kunne høre fuglene.

Punkttællinger er en metode, der på enkel vis giver et brugbart datasæt. Men i bynære parker har metoden nogle udfordringer afledt af dels støj fra byens trafik og dels fra parkernes funktion som rekreative områder, der bliver benyttet på mange forskellige måder.

Trafikstøjen kommer enten fra veje eller jernbaner. Støjniveauet har oplagt en negativ effekt på muligheden for at høre fuglene. Kagsmosen er meget støjbelastet fra både motorvejen vest for og jernbanen øst for. Østre Anlæg og Ryvangen Naturpark er begge især belastet af støj fra jernbanen. I sommerhalvåret kan effekten af denne påvirkning reduceres ved f.eks. at gennemføre punkttællingerne i de tidlige morgentimer, hvor støjgenerne er lavest – men den mulighed foreligger ikke i vinterhalvåret, hvor dagtimerne og dermed fuglenes aktivitet og høj trafik er sammenfaldende. Grunddata om støjniveauet er samlet i bilag 3.

Det stod hurtigt klart ved gennemførelsen af de første punkttællinger i Utterslev Mose, at området har stor rekreativ værdi med deraf følgende betydelig færdsel. Dette påvirker fuglenes fordeling og opførsel – og dermed chance for at blive registreret. Ved alle efterfølgende punkttællinger blev al færdsel indenfor 100 meter omkring tællepunktet derfor registreret med en enkel opdeling: Ophold af personer, gående, løbende eller cyklende personer. Gående personer er ofte hundeluffere og derfor blev der også indsamlet data om hunde, herunder om de var i snor eller løb løst. Materialet er især tænkt som sikring af grunddata, der bliver vigtigt, hvis der senere laves tilsvarende undersøgelser med brug af punkttællinger. Det indsamlede grunddata er samlet i bilag 3.

Fugle i bynære områder tilpasser sig i betydelig grad til menneskers færdsel, så selvom færdsel kan påvirke punkttællingsmetoden, behøver den ikke have den store effekt på tætheden af fugle. Det vil kræve nærmere undersøgelser at udrede en evt. sammenhæng. Men tætheden af løse hunde kan meget vel tænkes at have en mere direkte effekt.



Figur 6. trods klar information var op mod 65% af de observerede hunde i Østre Anlæg ikke i snor.

Analyse af optællingerne

Totaloptællingerne af vand- og rovfugle giver absolutte tal. Disse gennemgås for hver lokalitet i det følgende og præsenteres i tabel 3-5 fordelt på delområder af Utterslev Mose sammenholdt med de tre andre parker.

Punkttællingerne omfatter som nævnt alle sete og hørte fugle, og de sete fugle omfatter også de fugle, der blot ses flyve over – evt. på stor højde. I alt 40 forskellige arter blev registreret ved punkttællingerne fordelt på 37 arter i Utterslev Mose, 18 arter i Kagsmosen, og 16 arter i både Ryvangen Naturpark og Østre Anlæg.

Da punkttællingsmetoden i denne overvågning primært har til formål at belyse forekomsten af fugle på landjorden i de fire parker, omhandler den efterfølgende analyse alene materialet af de 25 arter af landfugle. Vandfuglene er allerede behandlet gennem totaloptællinger. Ydermere udgår enkelte småfugle, der alene er set overflyvende.

En samlet oversigt over hele materialet indsamlet ved punkttællinger ses i bilag 4. For hver art fremgår her også fordeling på sete, hørte og overflyvende fugle.



Figur 7. De tidlige ynglefugle har en udfordring med isdække i marts – skal man blive for at sikre den bedste yngleplads straks isen smelter – eller er det bedre at flyve til andre lokaliteter. I Utterslev Mose vælger Knopsvaner, Grågæs og Blishøns ofte at blive.

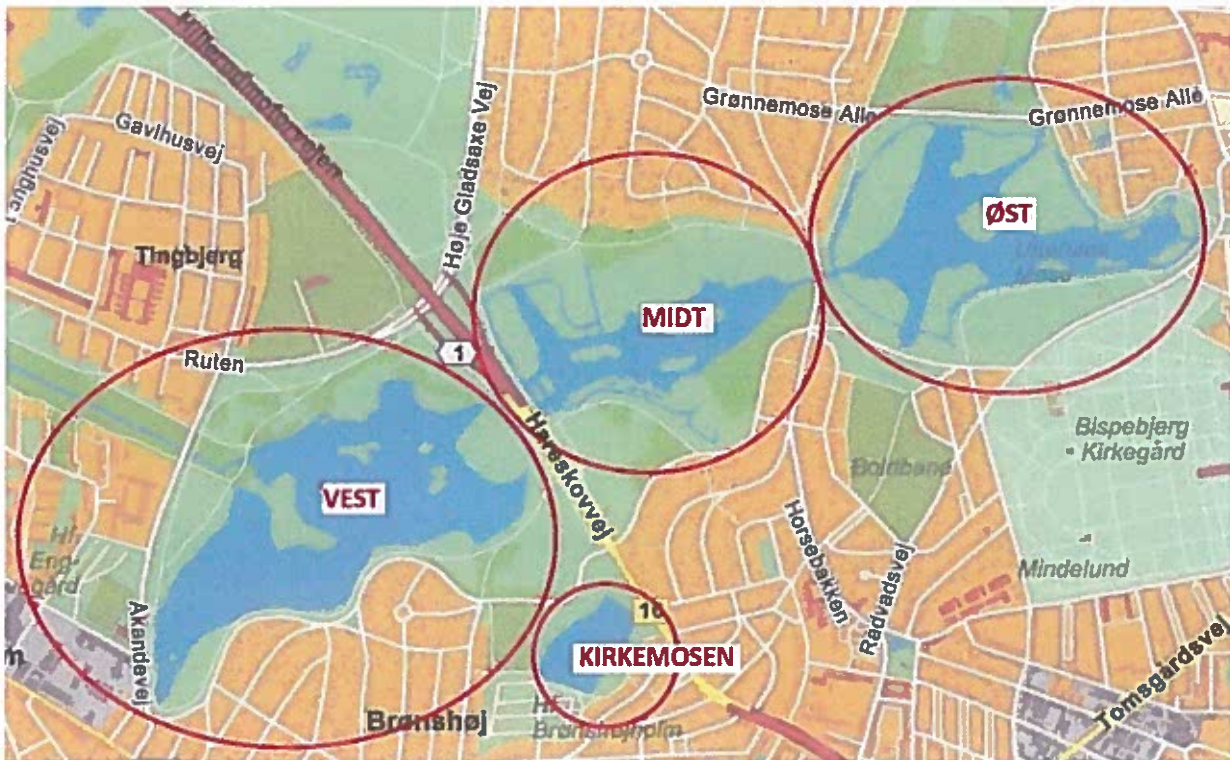
Vandfugle og rovfugle i de fire parker

Totaloptællingerne fra de tre måneder fremgår af Tabel 3 (januar), Tabel 4 og Tabel 5 (marts). I tabellerne er der benyttet en opdeling af Utterslev Mose i de fire sammenhængende vandflader, som lokaliteten består af (se nedenstående kort)

Der er i hele perioden set 23 vandfugle- og 2 rovfugle-arter i de fire parker.

Hver enkelt lokalitet gennemgås i det følgende, men generelt kan det fastslås, at Utterslev Mose også i vinterhalvåret er en meget vigtig lokalitet for vandfugle. Selv i perioder med stort isdække er lokaliteten vigtig så længe der findes åbne våger. Utterslev Mose er derfor en meget interessant lokalitet for naturinteresserede, også i vinterhalvåret.

Utterslev Mose



Figur 8. Kort over Utterslev Mose, med henvisning til de enkelte delområders navngivning (baggrundskort fra krak.dk).

Utterslev Mose er ikke uventet det vigtigste område for vandfugle. Det er langt den største af de fire parker og også det mest udprægede vådområde. Alle 23 vandfugle-arter registreret i denne undersøgelse blev set i Utterslev Mose og 12 arter blev udelukkende set her. Ved hver tælling er der set 17-19 arter.

Kun to rovfugle-arter blev set, Musvåge og Spurvehøg, og kun enkelte individer.

Det totale antal registrerede vandfugle var 3748 (januar), 2639 (februar) og 3006 (marts).

Frem til omkring tælletidspunktet havde januar været mild og vandfladerne var isfrie, hvilket afspejler sig i den højeste total. Både februar og især marts måned var til gengæld kolde med vedvarende frost og dermed også tiltagende isdække. Variationen i antallet af fugle for de ti hyppigste vandfugle fremgår af nedenstående diagram. De forskellige arter reagerer meget forskelligt på temperaturfaldet og isdækket.

Fem arter faldt i antal: Blishøne, Knopsvane, Sølvmåge, Taffeland og Pibeand.

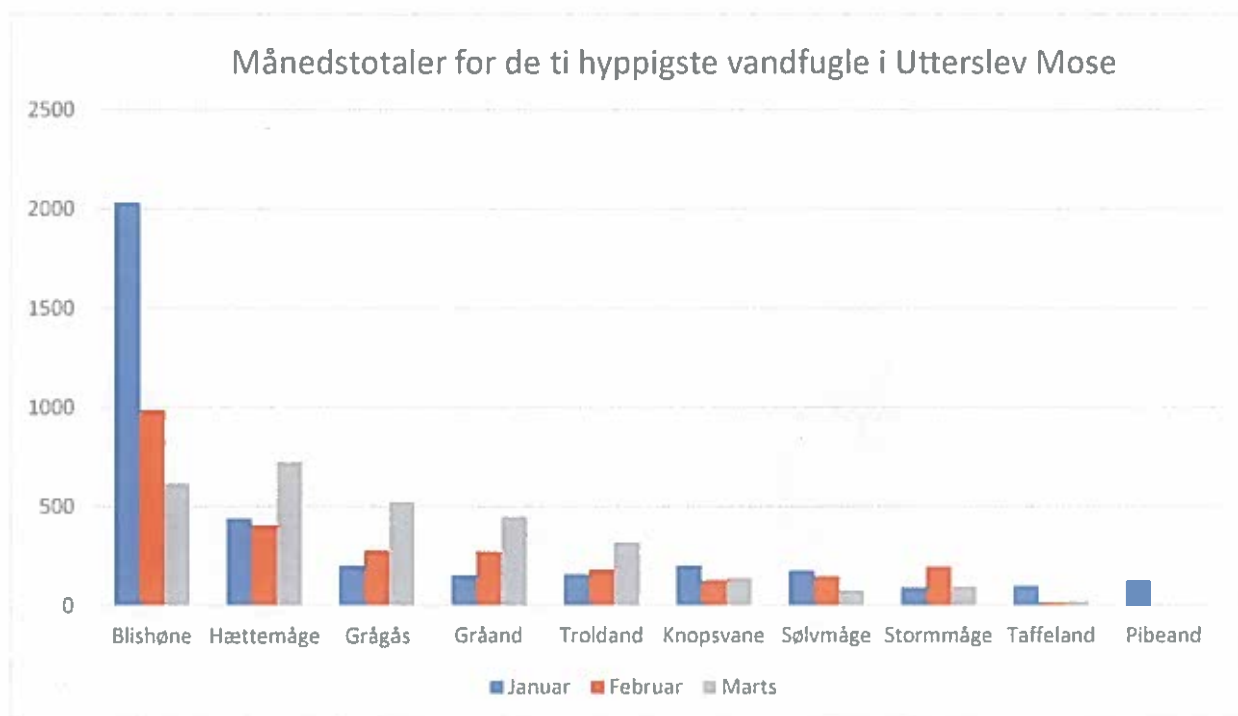
Pibeanden forsvandt helt og især reduktionen i antal af den talrige Blishøne havde betydning for faldet i det totale antal vandfugle.

Fire arter steg til gengæld i antal: Hættemåge, Grågås, Gråand og Troidand.

For både Hættemåge og Grågås - der begge yngler talrigt i Utterslev Mose - kan stigningen skyldes ankomst af trækkende ynglefugle, idet begge arter har en tidlig start på ynglesæsonen og straks går i gang, når forholdene gør det muligt. Den markante stigning i antallet af Gråand og Troidand kan hænge sammen med, at de endnu frie vandflader i Utterslev Mose, har tiltrukket fugle fra mindre og helt tilfrosne søer i nærområdet.

Én art, Stormmågen, blev set med det højeste antal i februar.

I Utterslev Mose sker der en vis fodring af vandfuglene i vinterhalvåret. I den østlige sektion ved Grønnemose Allé ser dette ud til at være et forholdsvis udbredt fænomen. Dette tiltrækker især Knopsvane, Gråand og Blishøne. En tilsvarende – men mindre – fodring ser ud til ske ved vestenden af den vestlige sektor, hvilket især tiltrækker Gråand og Blishøne.

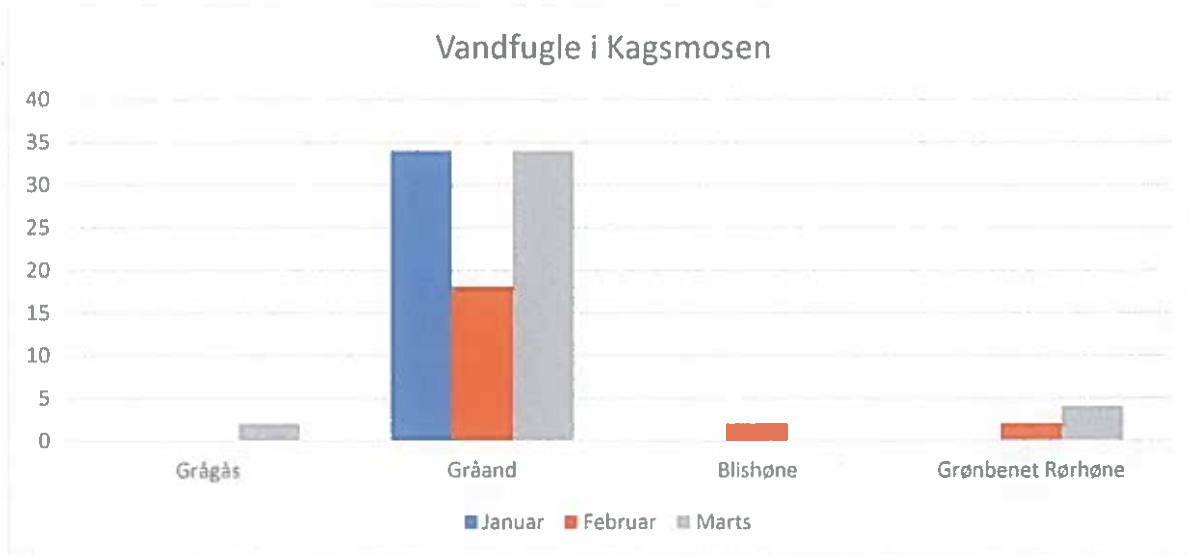


Figur 9. Ved Grønnemose Allé bliver vandfuglene fodret af besøgene. Dette tiltrækker en stor koncentration af Knopsvaner og Gråænder.

Kagsmosen

I Kagsmosen blev der kun set 1-3 vandfugle-arter per tælling - i beskedne antal og med Gråanden som den dominerende art.

Kagsmosen er i dag meget tilgroet med få frie vandflader. De skyggerige forhold er sikkert forklaringen på, at der allerede i januar som den eneste lokalitet blev konstateret begyndende isdannelse. Når en art som Blishøne ikke kan overvintre i Kagsmosen må det være et udtryk for, at der er et meget ringe fødegrundlag for arten, dvs. mangel på vandplanter.



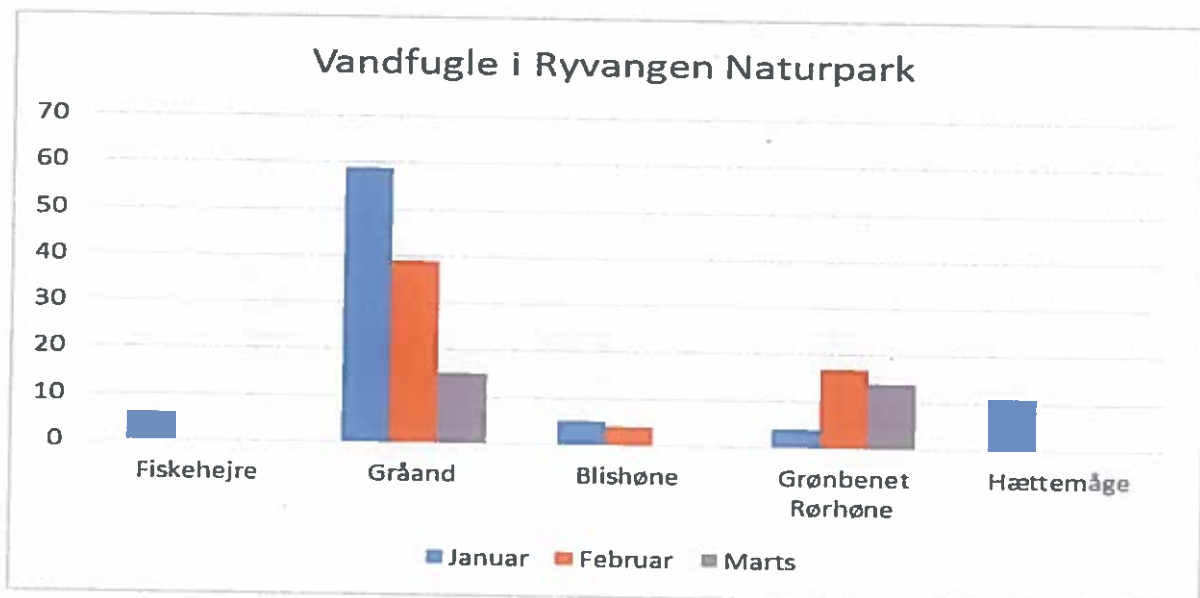
Figur 10. Det stille vand i den stærkt tilgroede Kagsmose, begyndte at fryse straks temperaturen faldt under frysepunktet i januar (19/1-2018).

Ryvungen Naturpark

I den lille sø i Ryvungen Naturpark blev der set 2-5 vandfugle-arter per tælling, med Gråand og Grønbenet Rørhøne som de dominerende arter.

Der var flest fugle i januar, hvor søen var helt isfri. Med tiltagende isdække faldt antallet for de fire arter, Fiskehejre, Gråand, Blishøne og Hættemåge. Til gengæld steg antallet af Grønbenet Rørhøne. Dette kan der være to årsager til. Arten lever skjult og de lave temperaturer i februar-marts kan have presset rørhønsene ud af det mindre parti rørskov, der ligger i nordvest hjørnet af søen. En anden forklaring kan være, at rørhøns fra nærliggende vandhuller kan være søgt til Ryparken, der lige netop ikke var helt tilfrosset. Den talrigeste vandfugl i området, Gråanden, blev reduceret markant. Både individer af Gråand og Grønbenet Rørhøne blev under den sidste tælling set søge føde på skovbunden omkring søen, hvilket er usædvanligt og tyder på vanskelige fødevilkår.

Der sker ind i mellem fodring af fuglene ved søen. Der var ikke tegn på fodring ved den næsten fuldt isdækkede sø i marts, hvilket kan være en forklaring på det lave antal Gråænder og fraværet af Hættemåge.



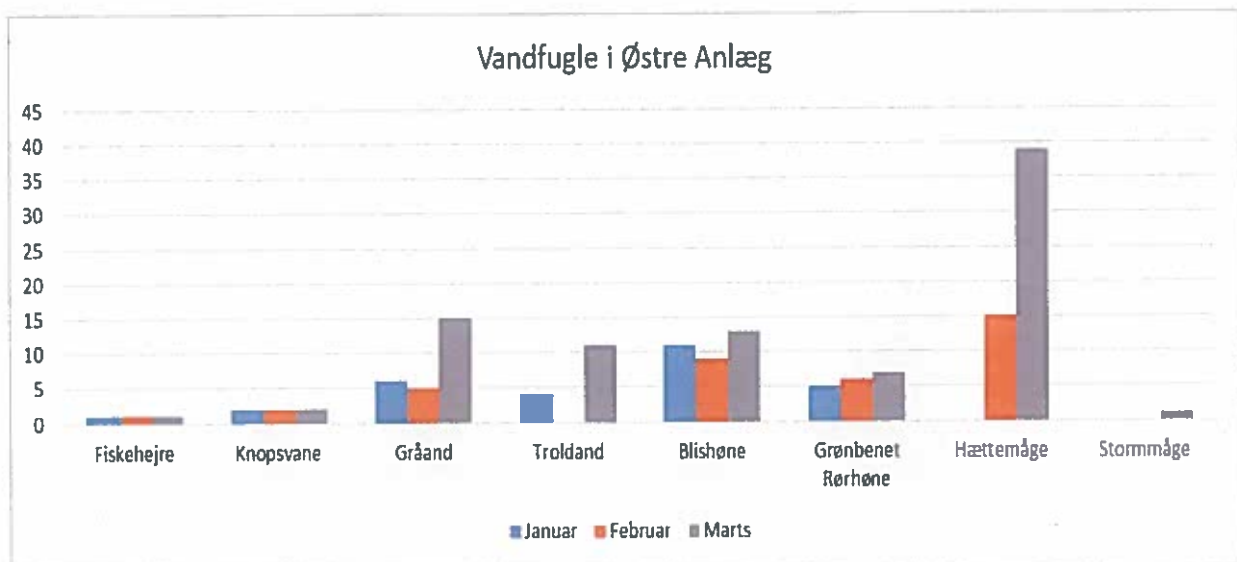
Figur 11. Gråande-par i Ryvungen Naturpark søger føde i skovbunden væk fra søen – og har næbbene sølet til i jord.

Østre Anlæg

I Østre Anlæg blev der set 5-8 vandfugle-arter per tælling med Gråand, Blishøne og Grønbenet Rørhøne som de talrigeste arter.

Der var langt flest fugle i marts, hvilket delvis skyldes en flok af Hættemåger, der stod på en af de delvist isdækkede søer. Isdækket i Østre Anlæg var dog stærkt indskrænket i marts sammenlignet med februar. Dette skyldes, at der blev lukket vand ud i parkens nordøstlige hjørne. Det kan forklare det stigende antal Troldænder her.

Østre Anlæg er samtidig et godt eksempel på, at det for flere arters vedkommende formodentlig er de lokale ynglefugle, der forsøger at holde fast på deres velkendte territorier trods vanskelige forhold i perioder med isdække. Det var med sikkerhed det samme Knopsvane-par, der blev set ved alle tre optællinger, idet begge fugle var ringmærket og kunne aflæses. Antallet af Blishøne og Grønbenet Rørhøne var nogenlunde konstant ved alle tre tællinger. Blishønsene optrådte som hovedregel parvise selv på de isdækkede dele af søerne.



Figur 12. Når søerne er tilfrosset søger Grønbenet rørhøne føde oppe på græsplænerne.

Tabel 3. Totaloptælling af vand- og rovfugle i januar 2018

VAND- og ROVFUGLE	Utterslev Mose					Kagsmosen	Ryvangen Naturpark	Østre Anlæg
	Delområde	Vest	Midt	Øst	Kirkemose			
Dato	19-jan	19-jan	19-jan	19-jan	19-jan	19-jan	19-jan	22-jan
Start	11.00	12.15	13.20	12.00	-	09.47	14.28	10.15
Slut	11.57	13.15	14.02	12.10	-	10.35	14.35	11.25
Skarv	4	2	1		7			
Fiskehejre		2	6		8		6	
Knopsvane	183	8	8	2	201			2
Grågås	102		96	2	200			
Hybrid Grå/Canadagås								
Bramgås								
Gråand	52	19	82		153	33	57	6
Knarand	24				24			
Pibeand	116	9			125			
Skeand								
Troldand	10	10	127	9	156			4
Taffeland	27		73		100			
Rødhovedet And								
Hvinand	2				2			
Lille Skallesluger		4	3		7			
Stor Skallesluger	17	3	1	5	26			
Musvåge		1			1			
Spurvehøg		1			1			
Blishøne	1586	266	175	4	2031		5	11
Grønbenet Rørhøne	1		1		2		4	5
Hættemåge	182	1	200	56	439		11	
Stormmåge	25		43	23	91			
Sølvmåge	45		129	2	176			
Kaspisk Måge								
Svartbag								

Total	2376	326	945	103	3750	33	83	28
Antal arter	15	12	14	8	19	1	5	5

Skønnet isdække	0%	0%	0%	0%		5%	0%	0%
-----------------	----	----	----	----	--	----	----	----

Tabel 4. Totaloptælling af vand- og rovfugle i februar 2018

VAND- og ROVFUGLE	Utterslev Mose					Kagsmosen	Ryvangen Naturpark	Østre Anlæg	
	Delområde	Vest	Midt	Øst	Kirkemose				I alt
	Data	20-feb	20-feb	20-feb	20-feb	20-feb	22-feb	19-feb	19-feb
	Start	12.01	09.30	14.25	13.45	-	15.45	11.25	12.38
	Slut	14.20	10.57	15.05	13.55	-	16.35	11.40	13.40
Skarv		2				2			
Fiskehejre		3	1	10		14			1
Knopsvane		28	11	85	2	126			2
Grågås		172	9	92	4	277			
Hybrid Grå/Canadagås				1		1			
Bramgås									
Gråand		32	3	238		273	18	39	5
Knarand		0		2		2			
Pibeand									
Skeand									
Troldand		29		152		181			
Taffeland		4		14		18			
Rødhovedet And									
Hvinand		1				1			
Lille Skallesluger		1		1		2			
Stor Skallesluger		4				4			
Musvåge									
Spurvehøg						2			
Blishøne		693	18	274		985	2	4	9
Grønbenet Rørhøne		1		4		5		17	6
Hættemåge		185		220		405			15
Stormmåge		55		140		195			
Sølvmåge		106		41		147			
Kaspisk Måge									
Svartbag		1				1			
Total		1317	42	1274	6	2639	22	60	38
Antal arter		17	5	14	2	18	3	3	6
Skønnet isdække		50%	>95%	>95%	100%		>95%	>95%	>85%

Tabel 5. Totaloptælling af vand- og rovfugle i marts 2018.

VAND- og ROVFUGLE	Utterslev Mose					Kagsmosen	Ryvungen Naturpark	Østre Anlæg
	Delområde	Vest	Midt	Øst	Kirkemose			
Dato	19-mar	19-mar	19-mar	19-mar	19-mar	20-mar	22-mar	22-mar
Start	13.48	12.40	11.45	14.45		15.45	12.25	13.30
Slut	15.15	13.05	12.40	14.55		16.40	12.34	14.25
Skarv								
Fiskehejre			16		16			1
Knopsvane	13	4	122	2	141			2
Grågås	175	91	232	24	522	2		
Hybrid Grå/Canadagås								
Bramgås			2		2			
Gråand	48	2	398	2	450	18	11	15
Knarand								
Pibeand								
Skeand	2				2			
Troldand	10	2	307		319			11
Taffeland		2	18		20			
Rødhovedet And			1		1			
Hvinand	2				2			
Lille Skallesluger								
Stor Skallesluger		1		3	4			
Musvåge								
Spurvehøg								
Blishøne	174	187	239	17	617		0	13
Grønbenet Rørhøne	5		10	1	16	4	14	7
Hættemåge	228	80	412	2	722			39
Stormmåge	45	3	48		96			1
Sølvmåge	71	1	3		75			
Kaspisk Måge	1				1			
Svartbag								
Total	774	373	1808	51	3006	24	25	89
Antal arter	12	10	13	7	17	3	3	8
Skønnet isdække	>95 %	>99 %	>95 %	>95 %		>95 %	>99 %	50%

Landfugle i de fire parker

Overvågningsprogrammet har vist, at busk- og træbevoksede partier i alle fire parker i vinterperioden er domineret af de samme seks arter: Ringdue, Gråkrage, Husskade, Musvit, Blåmejse og Solsort. Det er arter, der findes udbredt i vinterhalvåret i Danmark. Enkelte deciderede skovfugle træffes, men andre er endnu fraværende (f.eks. Spætmejse), hvilket hænger sammen med, at der er få eller ingen meget gamle træer. Fælles for alle fire parker er det næsten totale fravær af flere udbredte, frø- og kernespisende arter (f.eks. Bogfinke, Kernebider, Grønirisk). I en dansk sammenhæng er alle parker karakteristiske ved at være løvskovsområder, dvs. helt uden eller med højst marginal forekomst af f.eks. indførte nåletræer.

Der er i vinterhalvåret ikke forekomst af nogen særligt beskyttelseskrævende arter med tilknytning til dansk skov (kun en art, Lille Flagspætte, fra *Den danske Rød-liste over truede arter* kunne måske forekomme, men ser ikke ud til at være konstateret i f.eks. Utterslev mose i dette årtusinde, jfr. DOF-basen). Ingen af områderne rummer, hvad man kunne kalde betydningsfuld skov for fugle i vinterhalvåret.

Størst potentiale for landfugle i vinterhalvåret har de to parker, Ryvangen Naturpark og Østre Anlæg. Disse parker er domineret af bevoksninger med skovkarakter og som allerede nu ser ud til at rumme de største tætheder af landfugle. I Ryvangen Naturpark viste et skovparti en begyndende karakter af mere vildsom skovnatur, hvor et sammenhængende lag af visne blade m.v. resulterede i forekomst af tre arter af drosler (Solsort, Sjagger og Vindrossel).

Mindst potentiale for landfugle i vinterhalvåret har de to andre parker, Utterslev Mose og Kagsmosen, hvor de busk- og træbevoksede partier er et resultat af en gradvis tilgroning af de tørreste områder i kanten af de vigtige vådområder.

Materialet fra punkttællingerne er analyseret for de arter, der er tilknyttet bevoksninger af buske og træer – her samlet under betegnelsen landfugle. I alt 25 sådanne arter blev registreret. Heraf blev 23 arter set i Utterslev Mose mod blot 12-13 arter i de tre andre parker. Umiddelbart ser Utterslev Mose således ud til at have den største diversitet. Forskellen ligger dog først og fremmest i Utterslev Moses meget større arealmæssige udstrækning. Den blev derfor også dækket fra langt flere tællepunkter end de tre andre parker. De arter, der udelukkende er set i Utterslev Mose er ofte kun set en eller to gange. Men det spiller



Figur 13. Gråkragen er en af de seks udbredte og almindelige landfugle i alle fire parker.

givetvis også en rolle, at de tre mindre parker har en mere ensartet vegetation, mens Utterslev Mose varierer fra partier med skovkarakter, over mange stadier af tilgroning og buskadser til helt lysåbne partier (især græsplæner).

Seks arter er udbredte og ses i alle fire parker: Ringdue, Gråkrage, Husskade, Musvit, Blåmejse og Solsort.

Fire arter blev set i tre parker: Stor Flagspætte, Skovskade, Gærdesmutte og Bogfinke.

Tre arter blev set i to parker: Allike, Sjagger og Rødhals.

Tolv arter blev kun set i én park: Tamdue, Råge, Sumpmejse, Halemejse, Almindelig Træløber, Korttået Træløber, Vindrossel, Gråsiskan, Stillits, Grønirisk, Dompap og Gråspurv.

Generelt er der i alle fire parker tale om yngre skovpartier, der er opstået ved opvækst gennem de seneste måske maksimalt 100 år. Dvs. der er et totalt fravær af flerhundredårige træer og dette kan forklare at en typisk løvskovsfugl som Spætmejsen ikke blev set. Det kan også være forklaringen på, at der langt overvejende findes udbredte arter med et generalist-præget fødevalg (Ringdue, kragefugle, mejser). Solsorten har det fint i de krat/skovbevoksede partier, da den ofte fugtige jord er fint fourageringsterræn for arten og bevoksninger giver dække for f.eks. Spurvehøgen. Der er meget dødt ved i alle bevoksningerne og det forklarer forekomsten af Stor Flagspætte. Fraværet af typisk frøspisende fugle tilknyttet skov (f.eks. Bogfinke og Kernebider) må delvist tilskrives fraværet af deres typiske føde og måske fraværet af den åbne skovbund til at finde føden. Det næsten totale fravær af Bogfinke er dog slående og måske er det et overset fænomen, at selvom arten træffes hyppigt i villahaver, hvor fuglene bliver fodret i vinterhalvåret, så er det ikke nogen udbredt vinterfugl i skovene? Den ligeledes frøspisende Grønirisk var ligeledes næsten fraværende – men denne art mere er tilknyttet haver. Fremfor en skovfugl. Der er i denne undersøgelse ikke truffet væsentlige forekomster af typisk bærspisende arter som Sjagger og Silkehale, hvorfor det er vanskeligt at vurdere deres forekomst. Sjaggere blev set men primært fouragerende på græsplæner eller som overflyvende. Bær er ofte en meget tidsbegrænset ressource, som hurtigt spises op, og bærspisende arter blev observeret i Utterslev Mose tidligere på vinteren (Joakim Steinsvåg, pers. komm). Denne vinter har dog ikke været et stort år for f.eks. Silkehalen (egne observationer, DOF-basen).

Ser man alene på de mest udbredte arter er der stort overlap i deres forekomst. I Tabel 6 er udbredelsen af de 9-11 mest hyppige arter analyseret ved at sammenstille (i procent) hvor mange punkter i hvert område en art blev set. De seks arter truffet i alle fire parker besætter generelt også de seks øverste pladser i tabellen. Husskaden var den mest udbredte art, men tæt fulgt af Ringdue og Gråkrage efterfulgt af Musvit, Blåmejse og Solsort.

Tabel 6. De 9-11 hyppigste arters forekomst på tællepunkterne (i %).

Utterslev Mose			Kagsmosen		Ryvangen Naturpark		Østre Anlæg	
	Art	I %		I %		I %		I %
1	Husskade	63	Husskade	61	Husskade	60	Husskade	73
2	Gråkrage	52	Ringdue	44	Ringdue		Musvit	67
3	Ringdue	51	Gråkrage		Gråkrage	47	Ringdue	60
4	Musvit	50	Solsort	28	Gråkrage	47	Gråkrage	47
5	Solsort	26	Blåmejse		39	Skovskade	33	Blåmejse
6	Blåmejse	22	Gærdesmutte	22	Solsort	Solsort		
7	Allike	19	Musvit	6	Blåmejse	20	Tamdue	7
8	Sjagger	14	Skovskade	6	Vindrossel	13	Stor Flagspætte	
9	Skovskade	10	Bogfinke	6	Sjagger	7	Alm. Træløber	
10	Rødhals	8			Gærdesmutte		Gærdesmutte	
11							Bogfinke	

Ser man på arternes hyppighed fremkommer samme billede. I Tabel 7 er det registrerede antal fugle på alle punkter sammenstillet og igen ligger de seks mest udbredte arter generelt højt i tabellen.

Tabel 7. Totalantallet af de 9-11 hyppigste arter på tællepunkterne.

Utterslev Mose			Kagsmosen		Ryvungen Naturpark		Østre Anlæg	
	Art	Antal	Art	Antal	Art	Antal	Art	Antal
1	Husskade	114	Husskade	28	Ringdue	34	Ringdue	28
2	Gråkrage	88	Ringdue	17	Husskade	19	Musvit	23
3	Ringdue	79	Gråkrage	14	Gråkrage	15	Husskade	22
4	Musvit	56	Solsort	14	Musvit	12	Gråkrage	15
5	Sjagger	45	Blåmejse	8	Solsort	7	Solsort	13
6	Allike	36	Musvit	5	Blåmejse	6	Blåmejse	9
7	Solsort	30	Gærdesmutte	5	Vindrossel	6	Tamdue	2
8	Skovskade	10	Skovskade	1	Skovskade	5	A.Træløber	2
9	Rødhals	7	Bogfinke	1	Sjagger	4	Rødhals	2
10	Stor Flagspætte	6			Gærdesmutte	1		
11	Stillits	6						

Landfuglene i de fire parker er generelt domineret af seks udbredte karakterarter. Ser man alene på de seks arters gennemsnitlige hyppighed per tællepunkt (Tabel 8) er der ikke stor variation indenfor de enkelte arter. Gråkrage og Husskade er meget jævnt udbredte med kun en lille variation i antallet af sete fugle per punkt. Ringduen ser ud til at være hyppigst i de to deciderede parker, Ryvungen Naturpark og Østre Anlæg. Dette passer fint med, at det er en skovfugl og det er i disse to parker der er mest sammenhængende højstammet bevoksning.

Tætheden af de seks arter ser ud til at være højest i Østre Anlæg og lavest i Kagsmosen, hvis man udregner det gennemsnitlige antal fugle registreret per punkt, se tabel 8. Men materialet er begrænset og f.eks. er det gennemsnitlige antal sete Husskader og Gråkrager næsten forbløffende ens.

Tabel 8. Gennemsnitligt antal fugle registreret per punkt i de fire parker, for de seks mest udbredte arter.

	Utterslev Mose	Kagsmosen	Ryvungen Naturpark	Østre Anlæg
Ringdue	1,08	0,94	2,27	1,67
Gråkrage	1,12	0,78	1,00	1,00
Husskade	1,66	1,50	1,27	1,53
Musvit	0,81	0,28	0,80	1,53
Blåmejse	0,29	0,44	0,40	0,60
Solsort	0,36	0,39	0,47	0,87

Områder under tilgroning

For Utterslev Mose og Kagsmosen kan der trækkes nogle tråde tilbage i tiden, der belyser den pågående dynamiske tilgroning. Da Utterslev Mose i 1939 blev udlagt som park var det et udpræget lysåbent vådområde med meget lidt opvækst af buske og træer. Byen var endnu først ved at nå ud til mosen, der overvejende var omgivet af dyrkede marker (og en losseplads!).

I 1947 blev der udgivet en bog om fuglelivet i Utterslev Mose, der dengang blev kaldt Søborg Mose (Kaulberg 1947). Bogen rummer en række landskabsfotos, hvor de fleste viser så lysåbne arealer, at det i dag er svært at se, hvor i mosen billederne rent faktisk er taget. Men to motiver er muligt at stedfæste, og de er nedenfor sammenstillet med billede af samme sted fra 2018.

Det ene er udløbet af kanalen langs Vestvolden. På grund af træernes opvækst er vinklen ikke helt den samme – billedet er taget fra kanalens nordside men burde være taget fra den modsatte bred, der imidlertid er helt tilgroet. Det fremgår med al tydelighed, hvor markant det lysåbne naturområde har skiftet karakter til en nu meget mere tilgroet natur med mange træer og buske. Dengang kunne man se bygninger i horisonten, men det gør man ikke i dag.



Figur 14. Landskabsmotiv i Utterslev Mose taget i henholdsvis 1947 (tv.) og 2018 (th.). Motivet er fra udløbet af kanalen langs Vestvolden.

Det andet billede viser materielbygningen i mosens nordøstlige hjørne, der blev bygget da mosen blev udlagt som park. Det er igen markant, at bygningen fra at ligge i et lysåbent område nu har et træbevokset nærområde – man kan endog se, at i hvert fald nogle af træerne er plantet.



Figur 15. Materielbygningen i Utterslev Moses nordøstlige hjørne taget i henholdsvis 1947 (tv.) og 2018 (th.). Det er tydeligt at se tilgroningen af de tidligere lysåbne arealer omkring bygningen.

Det er ikke overraskende, at Kaulbergs beskrivelse af fuglelivet for godt 70 år siden, viser forekomst af spurvefugle med tilknytning til det åbne land, arter som i dag er helt fraværende. Det gælder bl.a. Gulspurv (almindelig), Bomlærke (ret almindelig), Skovspurv (almindelig), Gråspurv (meget almindelig) ligesom en vintergæst i åbne landskaber, Bjergirisk, beskrives med 'småflokke ses ofte i vinterhalvåret'. De tre første arter blev ikke set i denne undersøgelse, og der blev set én Gråspurv. Bjergirikken vil måske en sjælden gang kunne ses overflyvende i træktiden, men næppe raste i selve mosen.

Kagsmosen har som Utterslev Mose været igennem en tilsvarende tilgroningsproces. Kagsmosen fremstår i dag som en meget tilgroet mose og er det område i denne undersøgelse, hvor der blev set færrest fugle (både mht. arter og antal).

I 1960'erne og 1970'erne var der en meget aktiv gruppe af ornitologer, der fulgte fuglelivet året igennem i Kagsmosen (Jensen 1971, 1976). Som det eneste af de her undersøgte områder er der for Kagsmosen publiceret en artikel om fuglene ved vintertide (Jensen 1974). Undersøgelsen bygger på næsten daglige observationer fra december 1968 til februar 1969 og har en metodisk anderledes tilgang end denne undersøgelse. Den dækker endvidere et større område. Denne undersøgelse dækker kun fuglene i den del af mosen, der ligger i Københavns Kommune. Ikke mindre end 51 arter blev registreret i 1968/69 mod 14 arter i denne undersøgelse. Trods de metodiske forskelle er det slående, at der var mange flere arter i undersøgelsen for 44 år siden, hvor over 20 arter blev set dagligt.

Det fremgår af Jensen (1976), at Københavns Kommune i 1973 bekostede en omfattende oprensning af mosen for at imødegå det der på den tid blev vurderet som en uønsket, stærk tilgroning.

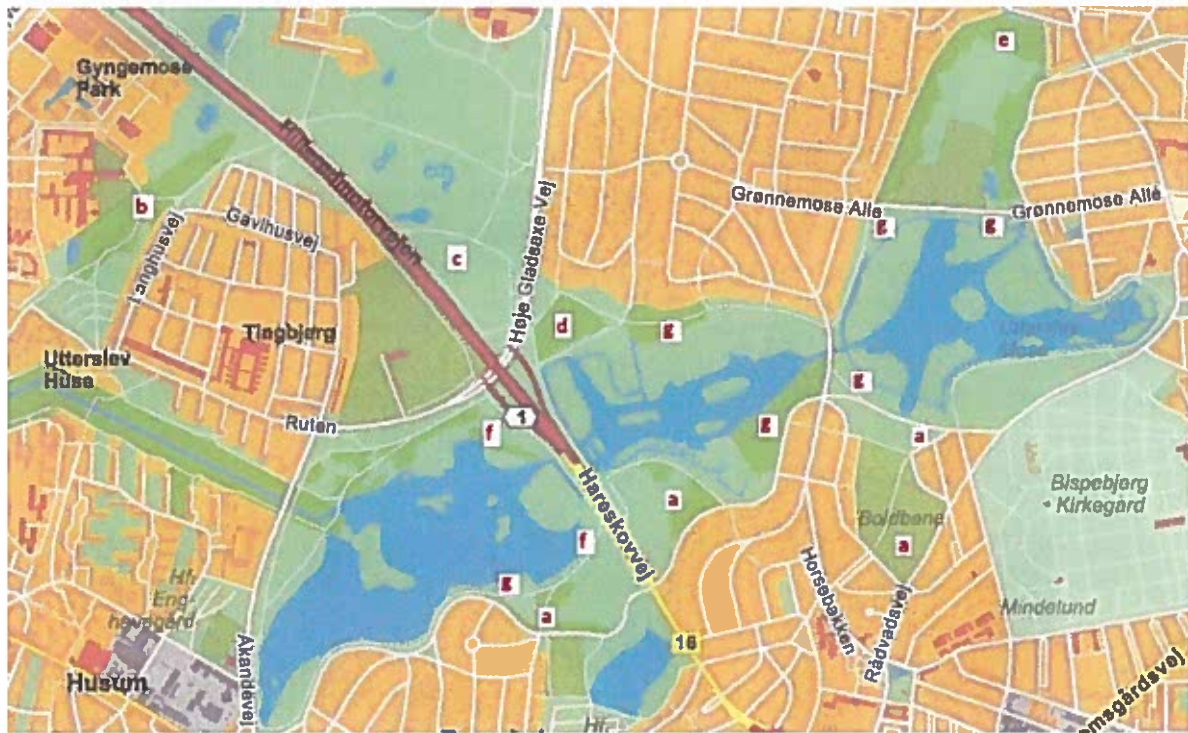
I ornitologisk sammenhæng er både Utterslev Mose og Kagsmosen især kendt som vigtige ynglelokaliteter for vandfugle. En status for ynglefuglene vil derfor være central for beslutninger om fremtidige plejeaktiviteter.

Utterslev Mose

Bevoksningstyper

Utterslev Mose er langt den største af de firer parker og med langt den største variation i bevoksninger af krat og skov. Fælles for alle bevoksninger i Utterslev Mose er, at der tilsyneladende er tale om en naturlig opvækst af langt overvejende hjemmehørende vedplanter. Nogle af de ældste og største træer bl.a. en række pil, ask, poppel og eg, er muligvis resultat af udplantninger (hvilket bør undersøges). En anden væsentlig parameter at tage i betragtning er graden af fugtighed i jordbunden. Ud fra de foreløbige undersøgelser er det muligt at give karakteristika og udbredelse af i hvert fald syv forskellige typer af bevoksninger (se kortet nedenfor - Figur 16, hvor bogstaverne referer til beskrivelserne af de syv typer af bevoksninger):

- a. Ældre træer på tør bund i forbindelse med græsplæner. Findes stedvist syd for mosen. Bevoksninger giver lidt karakter af lysåben skov og der er bl.a. konstateret Korttået Træløber, der netop er tilknyttet denne naturtype.
- b. Ældre træer i tæt bevoksning på overvejende tør bund med indslag af underskov/krat. Findes i den del af Gyngemosen, der omkranser bydelen Tingbjerg. Der er i denne undersøgelse ikke påvist særlige værdier i tilknytning til denne bevoksning.
- c. Tæt krat på tør bund med lysåbne overdrevsagtige græsarealer. Findes i Gyngemosen øst for Farum-motorvejen. Området rummer stedvist tjørnekrat. Ved feltarbejdet blev det noteret, at dette område har været mål for rydninger i forbindelse med anlæggelse af flies-belagte stier ind i krattene. Områder er yderligere varieret idet der mod nord omkring en mindre sø findes tæt opvækst af pilekrat med indslag af ældre piletræer, ligesom der er mere veludviklede partier med skovkarakter langs øst kanten.
- d. Tæt højstammet skov på fugtig bund med overgang til tæt pilekrat. Findes på arealet i nordvest-hjørnet af Midtmosen (nord for Langholm). Dette område virker næsten uigennemtrængeligt og må være resultatet af en tilgroning gennem de sidste 70-80 år.
- e. Tæt højstammet skov på fugtig bund med overgang til både tætte og mere lysåbne pilekrat og afgræssede enge. Findes omkring 'Højmosen' i det nordøstlige hjørne af Utterslev Mose. Området er interessant ved, at der er igangsat sommergræsning i området, dvs. tilgroningen vil ikke være ensidig med indeholde en vis modsatrettet virkning pga. afgræsningen. Dette er et aktiv, der tilfører området en dynamik, som vil være gavnlig for fastholdelse af området fugle og øvrige natur.
- f. Smal bræmme af opvoksede, højstammede træer (elletræer, birk, spidsløn, pil, eg) på fugtig bund langs bredden af den vestlige vandflade. Bræmmen står mellem rørskov ud mod vandfladen og delvist mod et engparti (nordøst hjørnet) eller græsplæner (sydøst hjørnet).
- g. Tæt elle/pile/birkekrat på fugtig bund evt. med enkelte indslag af ældre træer. Findes mange steder langs de tre store vandflader (væsentlige partier angivet på kortet). Det største sammenhængende areal findes langs sydøst-bredden af Midtsøen. Et kratparti ved Kirkemosen ser ud til at være ryddet indenfor de seneste år.



Figur 16. Bogstaverne referer til den foreløbige beskrivelse af bevoksningstyper i Utterslev Mose

- a. Ældre træer på tør bund i forbindelse med græsplæner
- b. Ældre træer i tæt bevoksning på overvejende tør bund med indslag af underskov/krat
- c. Tæt krat på tør bund med lysåbne overdrevsagtige græsarealer
- d. Tæt højstammet skov på fugtig bund med overgang til tæt pilekrat
- e. Tæt højstammet skov på fugtig bund med overgang til både tætte og mere lysåbne pilekrat og afgræssede enge.
- f. Smal bræmme af højstammede træer på fugtig bund langs søbred
- g. Tæt krat af el, pil og birk på fugtig bund evt. med enkelte indslag af ældre træer

Konklusioner om forvaltningen

Naturtyperne i Utterslev Mose er i en markant proces af tilgroning og fuglelivet har ændret sig tilsvarende. Arter tilknyttet krat og skov har fået nye levemuligheder, mens det åbne lands fuglearter er aftaget - hvis ikke allerede helt forsvundet. Det er ikke muligt at tilgodesse alle arter med deres respektive krav til levested i et og samme område. Der bør opstilles langsigtede mål for hvert enkelt delområde, der giver en overordnet ramme for, hvilken natur der ønskes.

De lysåbne habitater, der har været karakteristisk for Utterslev Mose, er primært knyttet til den lavtliggende fugtige jord, dvs. enge og kær, men også overdrev på mere rør jord. I fraværet af græssende dyr er tilgroning ensidig og vil på langt sigt resultere i helt andre naturtyper. Siden Utterslev Moses udlægning som park for ca. 80 år siden er lysåbne enge i varierende grad blevet til tætte krat af overvejende pil og birk. Såfremt der opstilles mål for Utterslev Mose om at reducere eller begrænse tilgroningen, bør der igangsættes forvaltningstiltag der tilgodeser dette mål. Nogle relevante eksempler kan være:

- (1) Rydning af krat på fugtig bund og efterfølgende helårsgræsning med f.eks. kvæg vil fastholde permanente lysåbne enge.
- (2) Sommergræsning med f.eks. kvæg vil genskabe en dynamisk påvirkning af enge og krat.
- (3) Lejlighedsvis rydning af krat/skov for at genstarte successionen af tilgroning.
- (4) Rydning af opvækst på overdrev evt. med en vis afgræsning af f.eks. kvæg.

Permanente krat og skovbevoksninger har ikke tidligere været en del af de naturtyper, der har været karakteristisk for Utterslev Mose. Disse naturtyper kan dog fint være målet for delarealer – nok især på den mere tørre bund, hvor skovudviklingen allerede er længst fremme. Bevoksningerne er interessante ved langt overvejende at bestå af løvfældende vedplanter, dvs. helt uden eller højst med marginal forekomst af indførte nåletræer. Vedplanterne er samtidigt langt overvejende hjemmehørende arter.

Der er i øjeblikket ud fra vurderingen af vinterfuglene muligt at fremhæve nogle områder som særligt værdifulde. En forbedring af skovområderne for fugle i vinterhalvåret vil være en langsigtet proces, idet de først og fremmest kræver træer med en betydelig højere alder end det er tilfældet på nuværende tidspunkt.

Forslag til forvaltning af områder der kunne skabe yderligere værdi:

- (1) Den sydlige del af Gyngemosen fremstår i dag som et lysåbnet overdrev med meget tætte krat, og det synes et oplagt område at fastholde denne naturtype gennem høslæt af de lysåbne områder.
- (2) Bevoksningen omkring 'Højmosen' omfatter både meget højstammet skov på fugtig bund med overgang til tætte og mere lysåbne pilekrat. Her er der igangsat sommergræsning. Det kunne overvejes at udvide græsningen til også at omfatte vinterhalvåret, hvor dyrenes påvirkning af vegetationen er større og dermed skaber mere dynamik. Det ville kunne skabe yderligere værdi, hvis hegnslinjen flyttes længere mod vest, således at dyrene får adgang til det træbevoksede område i Højmosens vestlige side
- (3) Det anbefales at fastholde dominansen af hjemmehørende vedplanter i bevoksningerne og det kan anbefales at lave en systematisk eftersøgning og fjernelse af eksotiske arter.

Overstående konklusioner om forvaltningsmuligheder bygger primært på resultaterne fra undersøgelsen af vinterfuglene. En status for ynglefuglene vil være vigtig for beslutninger om fremtidige plejeaktiviteter. En beskrivelse af de enkelte krats alder, udvikling og klarlæggelse af evt. påvirkning fra tidligere drift vil være værdifuld, og vil kunne laves ud fra analyse af ældre luftfotos.

Litteratur

Kaulberg, Svend. 1947. Søborg Mose. P. Haase & Søns Forlag.

Jensen, Henning. 1971. Kagsmosen. Biologiske Undersøgelse. Kagsmosen 1. Fugle m.v. Dansk Ornithologisk Central.

Jensen, Henning. 1974. Vinterfugleoptællinger i Kagsmosen 1968-69. Danske Fugle 26 (1): 123-129.

Jensen, Henning. 1976. Kagsmosen Fugle 1971-74. Dansk Ornithologisk Central.



Figur 17. Vindrossel blev set et par gange i tæt skov i Ryvangen Naturpark.

Bilag 1 - Placering af punkttællingerne

Placering af de fastlagte positioner til punkttællingerne.

Alle positioner blev fastlagt på en feltgennemgang af alle lokaliteter - Utterslev Mose (d. 27/12-2017), Kagsmosen (d. 27/12-2017), Ryvangen Naturpark (d. 29/12-2017) og Østre Anlæg (d. 29/12-2017).

Alle positioner er fastlagt for at give mest mulig information om de landlevende fugles forekomst og er derfor primært lagt i krat/skovbevoksede områder. Dog samtidig også således at der ved alle større åbne landarealer er mindst ét punkt, der også vil dække fuglene i det åbne land. Ved hvert punkt er udsigten til evt. åbne vandflader bevidst forsøgt minimeret, idet vandfuglenes kortlægges separat.

Utterslev Mose

36 punkter



Kagsmosen
6 punkter



Bilag 1 – Placering af de fastlagte positioner til punkttællingerne

Ryvangen Naturpark
5 punkter



Bilag 1 – Placering af de fastlagte positioner til punkttællingerne

Østre Anlæg

5 punkter



Bilag 2 - Naturtyper ved punkttællingerne

Utterslev Mose

Punkt nr.	Skovkarakter med høje træer	Park med træer/buske	Tilgroet mose	Græsareal	Rørskov
1		X			
2		X			
3		X		X	
4	X				
5	X				
6	X		X		X
7		X			X
8		X	X		
9		X			
10		X			
11		X		X	
12		X		X	
13		X		X	
14	X				
15		X			
16		X		X	
17		X	X		X
18		X	X		
19		X			X
20		X			X
21		X			
22	X	X			
23	X		X		
24		X			
25		X			
26		X			
27		X			
28		X			
29		X			
30		X			
31	X		X		
32		X		X	
33		X		X	
34		X			
35		X			
36		X	X	X	

Bilag 2 – Naturtyper omkring de fastlagte positioner til punkttællingerne

Kagsmosen

Punkt nr.	Skovkarakter med høje træer	Park med træer/buske	Tilgroet mose	Græsareal	Rørskov
1	X		X		X
2	X		X		
3	X		X		
4	X		X		
5	X		X	X	X
6	X		X		

Ryvangen Naturpark

Punkt nr.	Skovkarakter med høje træer	Park med træer/buske	Tilgroet mose	Græsareal	Rørskov
1	X	X			
2	X			X	
3	X	X			
4	X	X			
5	X				

Østre Anlæg

Punkt nr.	Skovkarakter med høje træer	Park med træer/buske	Tilgroet mose	Græsareal	Rørskov
1	X	X		X	
2	X	X			
3	X	X			
4	X	X			
5	X	X			

Bilag 3 - Færdsel, trafikstøj og hunde

Oplysninger indsamlet i forbindelse med punkttællingerne. Der er indsamlet oplysninger ang. færdsel af de besøgende i parkerne, trafikstøj og hunde.

Person færdsel indenfor 100 m omkring tællepunktet under punkttællingerne

	UTTERSLEV MOSE (36 pkt., 180 min)			KAGSMOSEN (6 pkt., 30 min)			RYVANGEN (5 pkt., 25 min)			ØSTRE ANLÆG (5 pkt., 25 min)		
	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar
Ophold	-	0	8	0	0	0	0	0	5	20	6	17
Gående	-	74	78	5	11	9	1	7	7	19	18	10
Kondiløber	-	18	18	7	3	4	2	1	1	5	0	1
Cyklist	-	31	30	0	9	2	0	2	6	0	0	0
Bil	-	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Vejstøj og tog passager under punkttællingerne.

	UTTERSLEV MOSE (36 pkt., 180 min)			KAGSMOSEN (6 pkt., 30 min)			RYVANGEN (5 pkt., 25 min)			ØSTRE ANLÆG (5 pkt., 25 min)		
	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar
Vej støj – punkter*	-	21	13	6	5	5	0	0	1	5	2	3
Sum af relative estimator**	-	33	27	21	17	15	0	0	2	10	2	6
Tog passage – punkter*	-	0	0	2	4	2	5	5	5	1	4	3
Tog – antal passager	-	0	0	4	5	3	8	8	16	4	9	12

*Absolutte tal af antallet af punkter, hvor der er noteret vejstøj og/eller passage af tog

** Ved hvert punkt med vejstøj er der givet en relativ vurdering af støjens omfang på en skala fra 1 til 4, hvor 1 svarer til en bil der passerer og 4 er konstant vejstøj fra nærliggende vej.

Hundeluftning indenfor 100 m omkring tællepunkterne under punkttællingerne

	UTTERSLEV MOSE (36 pkt., 180 min)			KAGSMOSEN (6 pkt., 30 min)			RYVANGEN (5 pkt., 25 min)			ØSTRE ANLÆG (5 pkt., 25 min)		
	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar
Hunde	-	15	18	0	4	2	0	2	2	7	7	0
Hunde i snor	-	10	14	0	4	1	0	0	1	3	2	0
Hunde løs	-	5	4	0	0	1	0	2	1	4	5	0
Løse hunde i %		27			17			75			64	

Bilag 4 - Oversigt over observationer

Såfremt en fåtallig art er set mellem to tællepunkter er dette markeret med et 0.

		Utterslev Mose			Kagsmosen			Ryvungen Naturpark			Østre Anlæg		
		Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar
Fiskehejre	Set	3											
	Hørt												
	Overflyvende		1										
Skarv	Set												
	Hørt												
	Overflyvende		1										
Knopsvane	Set	1	1										
	Hørt												
	Overflyvende		2	2									
Grågås	Set	179	207	143									
	Hørt	1											
	Overflyvende	21	29	6	6				4				
Gråand	Set	13	2	2	4	8	3			8			
	Hørt												
	Overflyvende		9										
Krikand	Set												
	Hørt												
	Overflyvende	1											
Stor Skallesluger	Set												
	Hørt												
	Overflyvende		2										
Musvåge	Set			1									
	Hørt												
	Overflyvende		1										
Gr. Rørhøne	Set			4									
	Hørt	1											
	Overflyvende												
Hættemåge	Set	30	4	35	6	1					1		1
	Hørt												
	Overflyvende	53	20	40	1	9	1	3	3		8	13	16
Stormmåge	Set	2	7	13									
	Hørt												
	Overflyvende	7	12			2					2	1	2
Sølvmåge	Set	22	5	8									
	Hørt												
	Overflyvende	53	26	10	1	4		11	6		10	4	9
Svartbag	Set												
	Hørt												
	Overflyvende						1						

Bilag 4 – Oversigt over arter observeret ved punkttællingerne

Fortsat...

		Utterslev Mose			Kagsmosen			Ryvungen Naturpark			Østre Anlæg		
		Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar
Ringdue	Set	24	27	35		4	7	3	10	20	3	2	15
	Hørt	8	11	12		3	3	1				1	4
	Overflyvende	15	23	7	5	3	3	4	3	6		3	5
Tamdue	Set												2
	Hørt												
	Overflyvende		3	6						5	8	17	1
Stor Flagspætte	Set	2	3	1					0	1		1	
	Hørt			3									
	Overflyvende												
Gråkrage	Set	35	33	52	5	4	5	4	3	8	2	4	7
	Hørt			1									2
	Overflyvende	1	5	6	2						1		
Råge	Set	1											
	Hørt												
	Overflyvende												
Allike	Set	11	24	23									7
	Hørt			2									
	Overflyvende	11	13	15	2	3	11			3			
Husskade	Set	46	64	61	7	10	10	2	8	9	10	6	4
	Hørt	3	1	4							2		1
	Overflyvende	3	1										
Skovskade	Set	8	7	2	1			1	1	2			
	Hørt							1					
	Overflyvende												
Musvit	Set	12	21	21	1		2	1	4	5	2	9	4
	Hørt	12	11	11	1		1	1	1		1	1	6
	Overflyvende												
Blåmejse	Set	13	10	5	2	1	2	1		4		5	3
	Hørt	2		1	2		1		1		1		
	Overflyvende												
Sumpmejse	Set		1										
	Hørt												
	Overflyvende												
Halemejse	Set		1	1									
	Hørt												
	Overflyvende												
Almindelig Træløber	Set												2
	Hørt												
	Overflyvende												

Bilag 4 – Oversigt over arter observeret ved punkttællingerne

Fortsat...

		Utterslev Mose			Kagsmosen			Ryvangen Naturpark			Østre Anlæg		
		Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar
Korttået Træløber	Set		2	1									
	Hørt												
	Overflyvende												
Sølsort	Set	11	7	12	3				5	1		2	11
	Hørt	2	2	5	3	1		1					
	Overflyvende												
Vindrossel	Set							4	2				
	Hørt												
	Overflyvende												
Sjagger	Set	31	10	14				4	0				
	Hørt												
	Overflyvende	24	2										
Rødhals	Set	2	2	5									2
	Hørt	2											
	Overflyvende												
Gærdesmutte	Set	1		3	1		2			0			1
	Hørt					1	1		1				
	Overflyvende												
Bogfinke	Set		2	1			1						1
	Hørt												
	Overflyvende												
Gråsiskan	Set				39								
	Hørt												
	Overflyvende	580											
Grønsiskan	Set												
	Hørt												
	Overflyvende		10										
Stillits	Set	6											
	Hørt												
	Overflyvende												
Grønirisk	Set		3										
	Hørt			1									
	Overflyvende												
Kernebider	Set												
	Hørt												
	Overflyvende	2											
Dompap	Set	2	2										
	Hørt												
	Overflyvende												

Bilag 4 – Oversigt over arter observeret ved punkttællingerne

Fortsat...

		Utterslev Mose			Kagsmosen			Ryvangen Naturpark			Østre Anlæg		
		Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar	Jan	Feb	Mar
Gråspurv	Set			1									
	Hørt												
	Overflyvende												

Egern	Set		4						0	1	2	1	3
-------	-----	--	---	--	--	--	--	--	---	---	---	---	---